Cumhuriyet

17 KASIM
1985

SİYASET 85

PARASIZ
PAZAR EKİ
99

REAGAN-GORBAÇOV ZİRVESİ

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Murteza da kim oluyor? AIDS'in ilk kurbanı benim.
VEHBİ DİNÇERLER
Eski MEGS Bakanı

●

Lüks ithalattan çok fazla şikâyet ediyorsunuz. Halbuki bunun bize kaçakçılığı önlemek, Konut Fonu'na kaynak yaratmak gibi yararları var. Ananas ve çikita muzlarına gelince. Eh onlar da ülkemize gelen turistlerin yabancılık çekmemesini sağlıyor.
KAYA ERDEM
Başbakan Yardımcısı

●

Biz, hiçbir olaya sırf haber değeri açısından yaklaşamayız.
ÜLKÜ KURANEL
TRT Haber Dairesi Başkanı

TV'de seyrettiğimiz filmlerdeki muamelelerin onda birini bizim polisimiz yapsa, kıyamet kopar.
NECAT ELDEM
Adalet Bakanı

●

Bu hükümet giderse, özel sektör şaşkın tavuğa döner.
ÜZEYİR GARİH
İşadamı

●

AIDS denilen şu murdar illet, ulu Tanrı'nın "lûti" (eşcinsel) denilenlere bir cezası mıdır?
AHMET KABAKLI
Tercüman Gazetesi yazarı

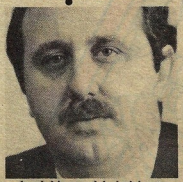

●

Jandarma, bırak biz meselelerimizi vatandaşla halledelim, dipçikle vurma. Biz, zaten vatandaşa vuruyoruz...
MUSTAFA TAŞAR
ANAP Genel Sekreteri

●

Hepsini aynı ölçülere vuracağımız dünya aydınları, birbirlerinden, sadece dini ve milli inançları ile ayırt edilirler.
AHMET KABAKLI
Tercüman Gazetesi yazarı

●

Fakat, bir tek gazeteci de çıkıp, İnönü'ye yahut Gürkan'a, "Efendim, faşist partiye müsaade edecek misiniz?" diye sormuyor.
RAUF TAMER
Tercüman Gazetesi yazarı

Sovyetler'de de bizim gibi insanlar var.
LORD CARRINGTON
NATO Genel Sekreteri

●

Bütçe görüşmelerinde sadece bakanlar ekrana getiriliyor. Biz burada figüranlık mı yapıyoruz?
MEHMET BUDAK
ANAP milletvekili

●

Tarımın kalkınması için Allah'a güveniyor, hükümetten destek bekliyoruz.
OSMAN ÖZBEK
Türkiye Ziraat Odaları Birliği Yönetim Kurulu Başkanı

●

Kaydı silinen öğrencilerin durumunu düşündükçe uykularım kaçıyor.
İHSAN DOĞRAMACI
YÖK Başkanı

●

İktidara gelirsek, ekonomiyi 10 ayda düzeltiriz.
HÜSAMETTİN CİNDORUK
DYP Genel Başkanı

●

Biz ölmedik, muhterem kardeşim.
NECMETTİN ERBAKAN
Kapatılan eski MSP Başkanı

ÖZAL ÇEKİRDEĞİ

Elektronik geleceğin istikbalidir.

●

Erken seçime gerek yok, ayaktayız.

●

Baksanıza, Cumhuriyet'in yazarları ağladılar, dövündüler, gözyaşı döktüler. Demek ki bu birleşmede bir şeyler var.

●

Şimdi parlamentoda bulunan milletvekillerinden en yüksek sayı bizde. Belediye başkanlarının büyük bölümü bizde. Peki sadece ben vardım da, nereden çıktı bu adamlar.

●

Bize rakip arayanlar, komünistlerdir.

●

Ağlıyorlar, ağlaşıyorlar. Çok hoşuma gidiyor, gülüyorum.

●

Köprüyü, barajları sattık. Köprü yerinde duruyor, gözünüz kör olmasın, orada duruyor. Köprü satılınca, biri alıp götürecek sandılar.

●

Bir an için Anavatan yok diye düşünülürse, Türkiye'de istikrar da yoktur.

●

Malların ağırlığını almıyorlarmış. Bütün fiyatları toplayıp mal sayısına böferlermiş... Bu, olmaz.

●

Bak, hepinizin ağzında altın diş var. Haliniz vaktiniz yerinizde.

●

Nüfusumuzla beraber gücümüz de artıyor.

●

Sağ da, sol da beni hiç ilgilendirmiyor.

●

Oy istemeye değil, sizleri görmeye, hasbıhal etmeye geldim.

ABD ve SSCB'nin elinde, dünyayı 20 kez yok etmeye yetecek kadar, nükleer silah var.

—20 kez çok fazla... Gel 10'a indirelim şunu.
—Hayır, hayır... Kesinlikle olmaz... 15 iyidir.

haftanın portresi

Zirve öncesi yoklamada iki lider REAGAN ve GORBAÇOV

Cenevre öncesinde sürekli birbirlerini yoklayan iki lider **Reagan** ve **Gorbaçov**, zirvede nasıl biri ile karşılaşacaklarını anlama çabası içindeler. Her iki taraf da Cenevre'de ciddi bir konuşma ortamı olacağına dair işaretler veriyor. Zirve öncesinde temkinli davranan Moskova ve Washington bütün umutları daha baştan söndürmek istemiyor. Moskova'nın, Reagan'ın bölgesel sorunlar konusundaki sözlerine daha önce yaptığı gibi büyük tepki göstermemesi; buna karşılık Amerikalı diplomatların Mississipi nehrinde bir Sovyet gemisinden atlayarak iltica isteğinde bulunan Sovyet gemicisinin SSCB'ye dönmesine izin vermesi, tarafların ne kadar temkinli davrandıklarının açık göstergesiydi. Dünya kamuoyunun zirveden fazla umutlu olmamasına rağmen, Reagan ve Gorbaçov ülkelerine bomboş ellerle dönmek istemiyor. Gorbaçov, Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin şubat ayında yapılacak kongresinden önce kendini göstermek isterken, Amerikan Anayasası uyarınca üçüncü defa başkan olamayan Reagan ise belleklerde güçlü bir başkan olarak kalmayı amaçlıyor.

haftanın fotoromanı

Hüsamettin Cindoruk, Erdal İnönü, Ahmet Tekdal. *(Fotoğraflar: RIZA EZER)*

dünya kulisi

ABD

Ödemeli gömlekler

Amerikalı Senatör **Edward Kennedy** *New York'taki "Bloomingdale's" mağazasında kendisine yarım düzine gömlek ayırtmıştı ki, birdenbire üzerinde ne çek defteri, ne kredi kartı, ne de para olduğunu fark etti. Bu sırada, Edward Kennedy'nin aklına ünlü "Kennedy" ismini kullanmak geldi. Ama bu isim de mağaza sahipleri için yeterli olmayınca, gömleklerin senatörün adresine ödemeli olarak gönderilmesine karar verildi.*

NORVEÇ

Kohl şakaları

Norveç'te yayımlanan "Arbeiderbladet" gazetesine göre yeni Guinness Rekorlar Kitabı'nda Federal Almanya Başbakanı **Helmut Kohl'un** *da adı geçecek. Kohl'a ait rekor, günümüzde kendisi hakkında en fazla şaka yapılan politikacı olması. Gazete, Kohl şakalarına casusluk skandalı sırasında sıkça yapılan bir espriyi örnek verdi: "Kohl Doğu Bloku'na geçti. Ama Sovyetler, onu geri yolladı. Çünkü hiçbir şey bilmiyordu."*

ÇİN

Deng'in kulakları

81 yaşındaki Çin Komünist Partisi Genel Sekreteri **Deng Şiao Ping,** *kulaklarından şikâyetçi. Deng, ülkesini ziyaret eden Federal Almanya Dışişleri Bakanı* **Hans Dietrich Genscher'le** *yaptığı görüşme sırasında bakanın sol yanına oturduktan sonra, "Sağ kulağım iyi duymuyor" dedi. Şiao Ping, bu sözünün hemen arkasından* **"Kulaklarım dışında bütün organlarım iyi çalışıyor"** *demeyi de unutmadı.*

TALİMATNAME

Askerlere kamuflaj

ABD Savunma Bakanı **Caspar Weinberger,** *ülke dışına çıkacak Amerikan askerlerinin terör eylemlerine karşı daha iyi korunabilmeleri için kapsamlı bir talimatname hazırladı. Talimatnamede Amerikan askerleri göze çarpmamaları, gruplar halinde seyahat etmeleri, üstünde isim belirtilen çek defteri veya subay kulübü üyelik kartları gibi dokümanlarını ceplerinde taşımayıp bavullarına koymaları konusunda uyarılıyor. Weinberger'in Amerikan askerlerine bir diğer uyarısı ise, kovboy şapkaları ya da büyük tokalı kemerler kullanarak Amerikalı olduklarını açık açık belli etmemeleri.*

Dünün ABD-Sovyetler Birliği zirveleri ışığında

Reagan-Gorbaçov zirvesi

Zirvenin başarılı olup olamayacağı konusunda şunları söylemek mümkün: Zirvelerin en önemli başarısı liderlerin birbirlerini tanımalarında yatar. Hele dünyayı her an nükleer ateşe verme gücünü elinde tutan iki süper gücün liderlerinin görüşmeleri ve konuşmaları, hiçbir anlaşma olmaksızın da son derece önemlidir.

DUYGU BAZOĞLU SEZER

NEW YORK — ABD ve Sovyetler Birliği arasında ikili zirve görüşmelerinin tarihi 1961'deki **Kennedy -Kruşçev** Viyana toplantısına gider. ABD Başkanı **Eisenhower** ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi Birinci Sekreteri **Kruşçev** 1960'da Cenevre'de buluşacakken, zirve doğmadan ölmüştü; Türkiye'den kalkan bir Amerikan casus uçağı, Sovyetler Birliği hava sahasında yakalandığı için, Kruşçev, ABD'yi protesto amacıyla, buluşma kararından aniden vazgeçmişti.

1960'lı yıllar, iki ülkenin hem iç, hem de dış politikada ciddi bunalımlarla karşılaştıkları yıllardı. Küba krizi, Vietnam savaşı, Çekoslovakya'da özgürlükçü sosyalizm denemesine karşı Sovyet karışması, ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sovyetler Birliği'ne başkaldırması dönemidir 1960'lar. Ancak, iki ülkenin ilerdeki ilişkileri açısından en kritik gelişme, her ikisinin de bu on yıllık zaman diliminde izlemiş oldukları nükleer silahlanma politikalarıdır. Evet, nükleer silahlar 1945'den beri meycuttu. Yalnız 1960'lı yıllara kadar nükleer bombaları taşıyacak uzun menzilli füzelerin geniş çapta üretimine geçilmemişti. Bombalar, uçaklara ve orta menzilli füzelere yerleştirilmişti. Uzun menzilli kıtalararası füzeler ise, ABD ve Sovyetler Birliği'nin birbirlerine karşı kullanabilecekleri en can alıcı taşıyıcıydı. 1960'da Kennedy'nin başkanlığa geçmesiyle, Amerika, kıtalararası füze üretimine geçti. Kısa zamanda, nükleer bomba üstünlüğünü, kıtalararası füze üstünlüğü ile perçinlemiş oldu. Sovyetler Birliği de kısa bir süre sonra aynı yolu izledi. 1962'de Küba krizindeki gerilemesinin yarattığı hoşnutsuzluğun da etkisiyle, yeni bir atılıma geçti. 1968-69'a gelindiğinde, Sovyetler Birliği Amerika'nın üstünlüğünü kırmış, sayıca kaba bir eşitliğe erişmişti.

Reagan ve Gorbaçov'u zirveye götüren güç, propaganda, ülke sorunlarına çözüm arama ve nükleer savaşı engelleme amaçlarından oluşmaktadır.

Günümüz açısından, nükleer silahlanmanın bu tarihsel gelişmesinin önemi şuradan doğmaktadır: Her iki ülkenin ellerinde bulunan nükleer gücün temel yapısı, 1960'larda kurulmuş olan yapıdır. 1970'li yıllar çok önemli kalitatif gelişmeler getirerek silahları yetkinleştirmiş ve tahrip gücünü arttırmıştır, ancak 1970'lerin önemli gelişmelerinin büyük çoğunluğu, modernleşme adı altında, 1960'ların temeli üzerine ince, ileri teknolojilerin eklenmesiyle sağlanan gelişmeler olmuştur.

Nükleer silahlanmanın vardığı bu korkunç noktada, kısacası, yarım saat içinde nükleer bombaya hedef olma korkusu gerçek bir korku olarak belirince, ABD ve Sovyetler Birliği, birbirleriyle iletişim kurma ve anlaşma gerekseinimini duydular. Çünkü kaza ile fırlatılan tek bir kıtalararası füze bile bir Amerikan ve Sovyet kentini yok edebileceği gibi, genel bir nükleer savaşa da yol açabilecekti her zaman. Görüşmeler ve silah kısıtlaması yolu ile, en azından, birbirlerinin kuşkularını ve güvensizliklerini savaşa yol açmayacak bir düzeyde tutabileceklerini ümit ediyorlardı. 1972'de, birkaç yıl süren Stratejik Silahların Kısıtlanması Görüşmeleri (SALT) sonunda, SALT-I anlaşması Moskova zirvesinde **Nixon** ve **Brejnev** tarafından imzalandı. Her iki ülkeye de atom çağının en önemli kısıtlamalarını getiren SALT-I'i, Birleşmiş Milletler anlaşması ile birlikte, İkinci Dünya Savaşı sonrası anlaşmaları içinde en önemlisi olarak tanımlamak yerinde olur. Önemi bugün için hayati olarak sürdegelmektedir. Herşeyden önce, füzesavar füze anlaşması, füzelere karşı savunma sistemlerini, ufak bazı sınırlar dışında, yasakladığı için Reagan Amerikasının Yıldızlar Savaşı diye bilinen proje ile gündeme getirdiği olay, SALT-I'in savunma stratejisini reddeden mantığını değiştirme olayıdır.

1970'li yıllarda Nixon - Brejnev zirveleri birbirlerini izledi. 1972'de Moskova'da, 1973'te Washington'da 1974'te Vladivostok'da buluşuldu. İkili ilişkiler o derece yumuşamıştı ki başkanlar birbirlerini ülkelerinde ziyaret ediyorlardı, bugünkü gibi tarafsız Cenevre'de değil. Bu zirvelerde siyasal ve ekonomik konuların da önemli bir yer tuttuğunu hatırlamak gerekir: Ortadoğu, Vietnam, ikili ticaret, ABD'den teknoloji ithali ve Sovyetler'de insan hakları gibi. Gerçekte, 1970'li yılların ilk yarısı, ABD - Sovyetler Birliği ilişkilerinde ve tüm Avrupa'da yumuşama (detente) politikasının egemen olduğu dönemdir. Yumuşama politikasını her iki ülke için zorunlu kılan dış politika nedenleri olduğu gibi, iç nedenlerin de baskıları büyük olmuştur o dönemde. Amerika'da Vietnam Savaşının yarattığı moral bozukluğu ve ekonomik sorunlar, silahlanmaya ve militarizme karşı halkı harekete geçirmiştir. Başkan **Johnson** 1968 seçimlerini bu nedenle kaybetmiş, siyasal felsefesi tutucu olan Richard Nixon, **"savaşa son, silahlanmaya son"** sözü vererek seçimleri kazanmıştır. Sovyetler Birliği'nde, bir türlü verimini arttıramamış olan tarım, artık buğday ithalini gerektirecek sıkıntılara girmiştir. Ekonominin teknoloji ithaline ihtiyacı vardır.

Kruşçev

Kennedy

Başkan **Carter**'ın kişisel felsefesinin yumuşaklığına karşın, onun yönetimi sırasında ikili ilişkiler yeniden sertleşmiştir. Dış gelişmeler ve özellikle ABD'deki iç gelişmeler, artık yumuşama sürecinin devamını olanaksız kılmıştır. 1979'da Viyana'da Carter - Brejnev zirvesinde SALT-II'nin imzalanmasına karşın, Amerikan Kongresinin havası değişmiştir. Sovyet karşıtı, silahlanma yanlısı rüzgârlar Amerikan toplumunda egemen duruma gelmiştir. Sonuçta, SALT-II anlaşması onaylanma sürecine bile girmemiştir. Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ile Amerika'daki bu hava daha güçlenmiş ve kendisini 1980 seçimlerinde de belli ederek **Ronald Reagan**'ı başkan yapmıştır.

Bu yakın tarih, akla bazı sorular getirmektedir. Örneğin zirve toplantılarının amacı nedir? Geleneksel diplomasi yöntemi ve kadroları varken, liderler niçin zirve diplomasisi yürütme gereksinimini duyarlar? Zirvenin başarısı neye bağlıdır? Daha da doğrusu, başarıdan ne anlamak gerekir? Bu soruları, yakında yer alması beklenen Reagan - Gorbaçov zirvesi ışığında yanıtlamaya çalışalım.

Liderleri zirveye götüren amaçlar karmaşıktır, çeşitlidir. Ne yalnızca propaganda, ne de yalnızca sorun çözmek belirleyici amaçtır. Bu kez, Reagan ve Gorbaçov, zirve hazırlıklarında. Her iki tarafın da propaganda güdüsü ağır bastığı gibi, iç ve dış politika hesapları ve sorunları da ciddi rol oynamaktadır.

Sovyetler Birliği Komünist Partisi Genel Sekreteri Gorbaçov, mart ayında yönetime gelmesinden sonra kısa bir süre içinde kendisini dinamik, güçlü ve açık bir önder olarak belli etmiştir. Sovyet yönetimi kadrosunda yaptığı değişikliklerle parti içinde güçlü olduğunu kanıtlamıştır. Toplumun diğer önemli kurumları üzerindekî otoritesi de tartışmasızdır. Görüşme masasına bu güçle gelmektedir: Henüz en ufak bir yıpranmaya uğramadan. Dünya kamuoyu önünde bu görünümü pekiştirme, Sovyetler Birliği'nin yararınadır. Kendi ülkesinde reform hareketine girişmiştir. Özellikle idarî ve ekonomik alt alanı içindedir. Ülke içindeki projelerini gerçekleştirebilmek için dı-

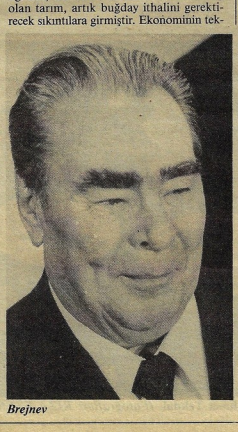

Brejnev

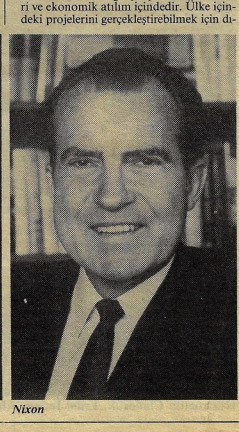

Nixon

şarda hızlılık ilişkilere gereksinimi vardır. Hele Reagan'ın Yıldızlar Savaşı projesi Sovyetler Birliği için hem mali, hem de stratejik açıdan büyük bir tehdit olarak belirmektedir. Bu projenin tam hızını almadan durdurulması bir yandan askeri güvenlik, öte yandan ekonomik reforma kaynak ayırmak açısından zorunludur. ABD'yi projeden vazgeçirmek için ise, Gorbaçov'un elinde pazarlık gücünü sağlayacak yeni SS-25'ler vardır.

Başkan Reagan'ın propaganda gereksinimi daha çok dış dünyaya yöneliktir. Avrupa'da müttefikler kaygılıdır. Tüm dünyaya, ama özellikle Avrupalılara; nükleer savaş istemediğini gösterebilmelidir. Amerikan halkı gözünde sevimli olmakla birlikte, Kongrede bütçe sıkıntıları vardır; silahlanmaya istediği ödeneği alabilmesi için, Kongreyi silah kontrolü istediği yönünde ikna edebilmelidir. En önemlisi, elinde muazzam bir koz vardır: Yıldızlar Savaşı projesi. Bunun teknolojisini geliştirmek için araştırmaya girişilmiş, ümit verici bulgular elde edilmiştir. Ayrıca, Amerika son beş yılda yaptığı silahlanma çabası sonucunda çok güçlenmiştir. Hasmı ile pazarlık için en uygun zamandır. Bu gücü ve Yıldızlar Savaşı projesinin vaatlerini arkasına alıp, Sovyetler Birliği'ni yola getirme fırsatını değerlendirmek istemektedir. Öte yandan, Gorbaçov'un tehdidi aklındadır: **"Biz de geliştiririz."**

Özetlersek, Reagan ve Gorbaçov'u zirveye götüren güç, propaganda, ülke sorunlarına çözüm arama ve nükleer savaşı engelleme amaçlarından oluşmaktadır. Bu amaçları elde etmek üzere çeşitli sorunlar masaya getirilebilecektir: Nükleer silahların kısıtlanması, bölgesel sorunlar, Sovyetler'den göçe izin verilmesi, ikili ticaret gibi. Açıklandığına göre, Gorbaçov'un önceliği nükleer silahların kısıtlanması. Bunun için de Yıldızlar Savaşı projesinin durdurulması. Reagan'ınkiler ise aynı zamanda Ortadoğu, Orta Amerika gibi bölgesel sorunlar ve insan haklarıdır.

Liderler niçin geleneksel diplomasi ile yetinmeyip, zirve diplomasisine yönelirler? Zirve, liderlere, tarihsel bir kişiliğe kavuşma olanağını tanır. Zirve, göz kamaştırır, gururları okşar. Hem liderler, hem de ülkeler önemli olduklarını duyar ve tüm dünyaya duyururlar. Ancak, süper güçler düzeyindeki zirveler, bir gereklilik de olmaya başlamıştır. İki ülke arasındaki sorunlar o denli karmaşık ve o denli güvensizlikle yoğrulmuş sorunlardır ki, ait düzeydeki görüşmelerde tıkanıp kalmaktadırlar. Hele son altı yıldır soğuk savaş tipi ilişkiler egemen olmuştur. Böyle bir ortamda teknik yaklaşım yetersiz kalmakta, buzlar çözülememektedir. Ülkelerin en yüksek ve yetkili yöneticileri, arkalarındaki büyük destekle, sorunlara toptancı bir yaklaşımla el atma yetkisine sahiptirler. Zirvede bu yetkiden ve siyasal psikolojik güçten yararlanarak, ilişkileri çıkmazdan kurtarma fırsatını kullanırlar.

Başarı konusuna gelince: Zirvelerin en önemli başarısı liderlerin birbirlerini tanımalarında yatar. Hele dünyayı her an nükleer ateşe verme gücünü elinde tutan iki süper gücün liderlerinin görüşmeleri ve konuşmaları, hiçbir anlaşma olmaksızın da son derece önemlidir. Tarihe bakıldığında, anlaşma olasılığının ikili ilişkilerin genel havası ile yakından ilgili olduğu görülmektedir. Bugün için böyle bir zemin mevcut değildir. Bu nedenle, zirveye başarı açısından bakarken, başarının ölçüsünü somut bir anlaşma veya antlaşma olarak almak yerine, iletişim yollarının yeniden açılması olarak değerlendirmek daha sağlıklı olabilir. Aralarındaki en hayati sorun nükleer silahlar olduğuna göre, eğer Reagan ve Gorbaçov birbirlerinin nükleer savaş istemediklerine gerçekten inanmış olarak zirveden ayrılırlarsa, şu noktada tüm insanlık için en büyük kazanç, bu güven tohumunun atılmış olması olacaktır. □

*Duygu Bazoğlu Sezer: Columbia Üniversitesi Averell Harriman Sovyetler Birliği Çalışmaları Merkezi.

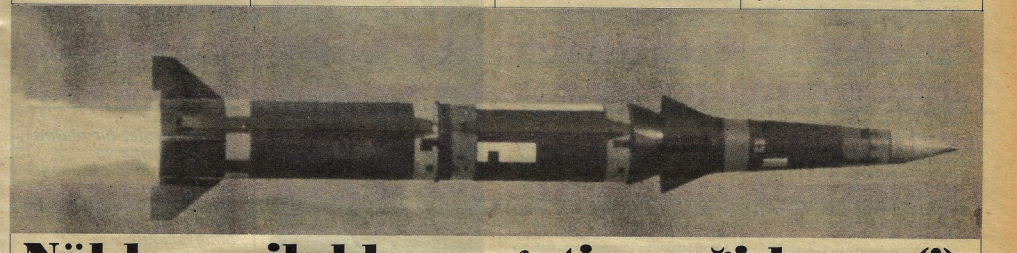

Nükleer silahların getireceği barış (!)

ZEYNEP DAĞLIOĞLU

"Nükleer silahlar dünyaya barış getirdi. Bu barışın çok düşük bir olasılıkla bozulması durumunda ise Yıldız Savaşları devreye girecek ve ABD ve müttefiklerini koruyacak."

ABD Başkanı **Ronald Reagan** ile Sovyetler Birliği lideri **Mihail Gorbaçov** arasında yapılacak Cenevre zirvesi yaklaşırken, ABD, **Yıldız Savaşları** adıyla da bilinen **Stratejik Savunma Girişimi (SDI)** konusunda NATO ülkelerinde büyük bir halkla ilişkiler kampanyası başlattı. ABD'li uzmanlar, bu kampanya çerçevesinde NATO müttefiği ülkelerde **"aydınlatma"** brifingleri düzenliyor. Bu brifinglerden biri, **UCLA** ve **Oxford** üniversitelerinden Uluslararası İlişkiler uzmanı olan yukarıdaki sözlerin sahibi Profesör **Robert Mc Geehan** tarafından geçen hafta İstanbul'daki Amerikan Konsolosluğu'nda düzenlendi. McGeehan kalabalık bir dinleyici topluluğuna hitaben yaptığı konuşmada, Yıldız Savaşları'nı ve ABD yönetiminin bu konuyu Cenevre'de pazarlık konusu yapmama gerekçelerini sonuna kadar savundu.

Profesör **David McGeehan**'a göre, **"Yıldız Savaşları konusu bugüne kadar olduğca fazla abartıldı."** McGeehan, **"ABD'nin Stratejik Savunma Girişimi diye adlandırmayı yeğlediği Yıldız Savaşları'nın şimdilik sadece bir fikir, bir proje olduğunu, gerçek bir savunma sistemi haline getirilmesinin ise çok uzun yıllar alacağını"** söyledi. Profesöre göre, **"Bugün nükleer bir savaşı önlemek için yapılması gereken şey nükleer silahları yok etmek değil, dengeyi korumak. Nükleer silahlar Doğu ve Batı arasında dengeli olmak koşuluyla var oldukça barış da var olacak. Bu silahlar dünyada barışın var olması bakımından son derece gerekli, çünkü bu silahlar var olduk-ça iki taraftan biri diğerine karşı bir saldırıya girişmeye cesaret edemeyecektir. Bu durumda savaş olasılığı son derece uzak. Yine de, nükleer silahların sağladığı bu garantiye karşın en kötü olasılık düşünülür ve bir savaşın çıkacağı varsayılırsa, bir savunma sistemine gerek olduğu görülür. İki süper güç arasında var olan, Mutual Assured Destruction (Karşılıklı Garantili Yokolma) doktrini, dengeyi sağlamak için yeterli değil. İşte Stratejik Savunma Girişimi, eğer başarılı bir şekilde işleyeceği düşünülürse, olası bir nükleer savaşta dengeyi sağlamaya yöneliktir. Üstelik Sovyetler Birliği de uzun yıllardan beri Yıldızlar Savaşı projesi üzerinde çalışmalar yapıyor. Stratejik Savunma Girişimi, Sovyetler'e karşı bir üstünlük sağlama çabası değil, dengeyi sağlama girişimidir. Elbette, eğer başarılı bir şekilde işlerse. Ancak nükleer silahlar var oldukça saldırı olamayacağını yinelemekte yarar var. Nükleer silahlar barışı koruyor ve tamamen yok edilmeleri barış için tehlikeli olur. Yapılacak şey, iki taraf arasında dengeli olmak şartıyla azaltılmalarıdır."**

Profesör McGeehan'a kulak verilirse, dünyaya yüklü binlerce nükleer silahın baskın özellikleri, öldürücü olmalarından çok caydırıcı olmaları. Korkunçlukları öldürme özelliğine sahip olmalarından değil, korkutup caydırabilmelerinden ileri geliyor. Profesörün, konuşması sırasında nükleer silahların asla kullanılamayacağını söylemesi zihinlerde oldukça kolay bir çağrışım yaptı. Kendisine bu tip silahların Hiroşima'da ve Nagazaki'de kullanıldığının anımsatılması üzerine McGeehan sözlerini biraz daha açarak, **"İki süper gücün bugüne dek hiç birbirlerini hedef alan nükleer saldırıda bulunmadığını"** söyledi.

Robert McGeehan'a göre, **"Nükleer silahlar, sürekli barışı korumak olan görevlerini, dengede kaldıkları sürece yerine getirecekler. Yıldız Savaşları projesi ise bu düşüncenin çok düşük bir olasılıkla da olsa yanlış çıkması durumunda, ABD'nin ve Avrupa'daki müttefiklerinin savunmasını gerçekleştirecek."** Ancak bir saldırı amacı taşımadığı belirtilen Yıldız Savaşları, başarılı bir şekilde işlemesi durumunda, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne üstünlüğünü sağlayacak. Böylece ABD, Stratejik Savunma Girişimi sayesinde saldırı gücünün yanı sıra savunmasını da gerçekleştirebilecek olduğundan, nükleer bir savaştan galip ayrılabilecek. Bir başka deyişle, buradaki savunma sözcüğü çift anlamlı bir sözcük. Bu savunma, ait olduğu ülkeye savaşı kazandıracak bir savunma. Çok güçlü bir silah.

Geçen hafta Amerikan Konsolosluğu'nda düzenlenen brifingde Yıldız Savaşları projesiyle birçok insana iş alanı açılacağı da belirtildi.

Profesör McGeehan, **"Sovyetler Birliği'nin de kendine ait bir Stratejik Savunma Girişimi geliştirmesinin, ABD'nin de bu projeyi geliştirmesini ve tartışma masasına getirmek istemesini zorunlu kıldığını"** belirtti. Sonuç olarak McGeehan, Yıldız Savaşlarının olumlu yanlarını, dengeyi sağlaması, nükleer üstünlük sağlamayı amaçlamaması, ABD topraklarının yanında müttefiklerini de koruması olarak özetledi. Ayrıca **"Eğer Sovyetler Yıldız Savaşları'nın başarılı olacağına inanırlarsa, uzay savunma sistemi nedeniyle nasıl olsa yok edilecek, düşmanı vuramayacak olan füzelere o kadar para ayırmazlar. Böylece silahlanma yarışı durdurulabilir ya da yavaşlatılabilir"** diyerek bir diğer görüşünü dile getirdi.

Brifinde Yıldız Savaşları'nın bir yararı daha ortaya çıktı. Bu proje sayesinde ABD ve NATO müttefiği Avrupa ülkelerinde bir Yıldız Savaşları teknolojisi doğacak ve birçok insana iş alanı yaratılacaktı.

Amerikalı profesör, Yıldız Savaşları'na karşı çıkanların ortaya attığı iddiaları da saydı ve **"bu idiaları ciddi bulmadığımı"** ekledi.

Robert McGeehan'a göre, **"Yıldız Savaşları'na karşı olanlar, bu projenin sadece ABD'nin savunmasını başarabileceğini ileri sürüyor. Diğer karşı tezler arasında iki tarafın da uzayı gittikçe daha çok silahlandırmaya girişmeleri ve ABD'nin savunmasını ne derece başarabileceğini görmek isteyen Sovyetler Birliği'nin, vurucu gücünü ilk kullanan taraf olabileceği iddiaları bulunuyor."** Profesör, **"Bu karşı tezlerin Yıldız Savaşları'nın var olma gerekçelerini çürütebileceğine inanmadığını"** da yineledi. McGeehan'ın görüşüne göre, **"Stratejik Savunma Girişimi, tıpkı dengedeki nükleer silahlar gibi barış için var."**

Bu mantık benimsenirse, nükleer silahlar nedeniyle iki tarafın birbiriyle savaşa girmekten kaçındığı, dünyada savaşın değil, barışın var olduğu düşünülebilir. Ancak buradaki barış sözcüğü de bildiğimiz barıştan bir nüans farkı ile ayrılıyor. Nükleer korku ile sağlanan, **"kesin savunma"** gibi güçlü bir silah var oluncaya dek sürebilecek bir barış bu. Üstelik bu barışın alternatifi de nükleer yokluk. Nükleer silahların getirdiği bu barış, iki seçeneğin arasında bir başkasına olasılık tanımıyor. □

Yıldız Savaşları: Dehşet dengesi değişiyor mu?

Yıldız Savaşları, ABD ile Sovyetler arasında en tartışmalı sorun. Bu projenin gerektirdiği süper gelişmiş teknolojide iddia sahibi olmayan ufak ülkelerin SDI araştırmalarına katılmaları teknik yarar sağlamaktan çok, süper güçlerin kavgasına sürüklenmelerine yol açarak zararlı olabilir.

ERGUN BALCI

Başkan **Reagan** 23 Mart 1983'te yaptığı konuşmada **"Artık nükleer bir savaşı, nükleer silahlara dayanarak önlemek istemiyoruz"** diyordu.

Reagan, nükleer misilleme yerine uzayda düşman füzelerini yakalayıp imha edecek yeni bir savunma sistemi öneriyordu. ABD Başkanı **"Stratejik Savunma Girişimi"** (SDI) adını taktığı bu sistemin, çok daha insancil olduğunu öne sürüyordu. Düşman füzeleri uzaya yerleştirilecek çeşitli lazer ve parçacık ışın silahları ile imha edilecek, böylece kimsenin burnu kanamadan nükleer bir saldırı püskürtülecekti. Uzay savunma sistemi (füzesavar sistem) ayrıca karşı tarafı da yeni saldırı füzeleri yapmaktan caydıracaktı. Çünkü saldırı füzeleri artık bir işe yaramayacaktı. Bu şekilde zamanla saldırı füzeleri gözden düşecek ve günün birinde iki süper güç de artık bir işe yaramayan saldırı füzelerini imha ederek, göklerini uzay savunma sistemi ile koruyacaklardı.

Başkan Reagan'ın **"Yıldız Savaşları"** adı takılan bu projesi, açıklandığı tarihten bu yana iki süper güç arasında en dikenli, en patlayıcı sorunu oluşturmuştur. 19 kasımda başlayacak olan Cenevre zirvesinde de bu niteliğini koruyacağı aşağı yukarı kesindir.

Reagan'ın sözleri kulağa hoş geliyordu, ama bazı sorular da akla takılıyordu. Dünyamızda barış, iki süper gücün birbirinin nükleer misillemesinden korkmasına dayanıyordu. ABD ya da Sovyetler, nükleer tetiğe bastıkları an, kendi başlarına da karşı tarafa füzelerinin yağacağını biliyorlardı. Reagan'ın Yıldız Savaşları projesi MAD (Mutual Assured Destruction- karşılıklı garantili yoklama) denen bu dehşet dengesini bozmaz mıydı? Uzay savunma sistemi ile kendi göklerini güvence altına alan taraf, artık hiç korkmadan karşı tarafa nükleer saldırıda bulunmaz mıydı?

biçimde tartıştıkları "Yıldız Savaşları" (SDI) projesi aslında iki bölümden oluşuyor:

• Uzayda düşman uydularını imha eden uydusavarlar ki, bu sisteme ASAT (Anti-satellite) deniyor.

• Yıldız Savaşlarının ikinci ve en gelişmiş aşamasında ise çeşitli füzesavarlarla düşman füzelerinin uzayda vurulması öngörülüyor. Başkan Reagan'ın **"Staretjik Savunma Girişimi"** (SDI) adını taktığı aşama bu bölüm.

Uydusavarlar konusunda Sovyetler Birliği, halen dünyada çalışır durumdaki tek uydusavar (ASAT) sistemine sahip. ABD'nin böyle faal bir sistemi yok. Ne var ki, uydusavar teknolojisinde ABD, Sovyetler'in ilerisinde bulunuyor. Sovyet uydusavarları karadan atılıp, düşman uydusuna yaklaştıktan sonra konvansiyonel başlık fırlatıp onu imha ediyor. ABD uydusavarları ise havadan F-15 uçaklarından atılıp, düşman uydularına yapışarak imha ediyor. Sovyet uydusavarlarının ancak alçaktan uçan uydulara etkili olabilmesine karşılık Amerikan uydusavarları yüksekten uçan uyduları da yakalayabiliyor. ABD uydusavarları 1.000 kilometreye kadar yüksekten uçan uyduları vurabilecek yetenekte.

FÜZESAVARLAR

"Yıldız Savaşları"nın asıl önemli olan aşamasında uzayda düşman füzelerinin vurulması öngörülüyor. ABD geçen yıl yaptığı denemede uzayda bir füzeyi vurmayı başardı. Washington, uzay silahları teknolojisinde halen Moskova'nın önünde gidiyor. Stratejik Savunma Girişiminde (SDI), lazer silahları, parçacık ışın silahları, kinetik enerjili silahlar, radyo frekanslı silahlar ve elektromanyetik toplar gibi silahların kullanılması öngörülüyor. Bu silahlar gerek karaya, gerekse uzaya yerleştirilebilecek.

Füzesavarların, düşman füzelerini üç aşamada durdurması öngörülüyor. Başka bir deyişle üç kademeli bir savunma öngörüsü oluşturuyor.

Reagan

• Sistemde en büyük ağırlık ilk savunma hattında. Bu aşamada Sovyetler'in attığı kıtalararası füzelerin (ICBM), henüz Sovyet topraklarının üzerinde uçarken ve başlıklar ayrılmadan imha edilmeleri öngörülüyor. İlk savunma hattında Sovyet füzelerinin fırlatıldıktan sonra 2-5 dakika içinde vurulması gerekiyor.

Bu aşamada, kimyasal lazerle, X-ışınlı lazer ve parçacık ışın silahlarının kullanılması planlanıyor.

• İlk savunma hattını geçmeyi başaran Sovyet füzelerini ise uzayda ikinci savunma hattı bekliyor. Bu aşamada elektromanyetik toplar, ABD'ye doğru yolu yarılamış olan Sovyet füzelerini durdurmaya çalışacaklar.

• Ve nihayet, uzaydaki ikinci savunma hattından da sızan Sovyet füzeleri, ABD üzerinde üçüncü savunma hattı ile karşılaşacaklar. Bu kez karada üslenmiş olan uzun ve kısa menzilli füzesavarlar, ABD'ye ulaşmayı başaran Sovyet füzelerini vuracaklar. Uzun menzilli füzesavarların 100-800 km. yüksekliktek füzeleri, kısa menzilli füzesavarların ise 9-15 km. yükseklikte uçan füzeleri vurması öngörülüyor. Yani inişe geçen füzeler, son anda yeryüzünden 9 kilometre yükseklikte vurulacak.

Evet, Yıldız Savaşları senaryosu, kabaca böyle.

Sovyetler Birliği'nden atılan bir kıtalararası füze, yarım saatte ABD'ye ulaşabildiğinden, tüm işlemlerin bu süre içinde tamamlanması gerekiyor. Aksi takdirde Sovyet füzeleri ABD'yi vurabilecekler. Bilim adamları % 99 mükemmel olan bir uzay sisteminden bile 100 Sovyet kıtalararası füzesinin (ICBM) sızabileceğini belirtiyorlar. 100 kıtalararası füze, kentleri harabeye çevirmeye ve milyonlarca Amerikalıyı öldürmeye yeter. Ancak ABD'nin tüm füze silolarını ve stratejik silah merkezlerini vurmaya yeterli değil. Başka bir deyişle, ABD milyonlarca insan kaybetmesine rağmen, nükleer vurucu gücünü koruyarak Sovyetler Birliği'ne nihai darbeyi indirme olanağına sahip olacak. Tabii sistem gerçekleştirilebilirse.

KARŞILIKLI SUÇLAMALAR

Reagan'ın 23 Mart 1983'te Yıldız Savaşlarını açıkladığı konuşmasından bu yana iki süper güç arasında karşılıklı suçlamalar yoğun biçimde sürüyor. Sovyetler Birliği Yıldız Savaşları projesinin, füzesavar sisteme büyük kısıtlamalar getiren 1972 tarihli ABM (Anti Balistik Füze) anlaşmasını çiğnediğini ileri sürüyor. ABM anlaşması iki süper güce, çok sınırlı bir füzesavar sistemi kurma hakkı tanımış, ancak ülke çapında bir füze savaş sisteminin kurulmasını yasaklamıştır. Çünkü bu takdirde, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki dehşet dengesi (MAD doktrini) bozulacak ve kendi göklerini güvence altına alan taraf bir misillemeden korkmadan karşı tarafa nükleer saldırı düzenleyecektir. ABD ise Sovyetler'in Sibirya'da Krasnoyarsk'ta inşa etmekte oldukları antibalistik erken uyarı radarının ABM anlaşmasına aykırı olduğunu öne sürüyor. ABM anlaşmasına göre, anti balistik erken uyarı radarları, ancak ülke topraklarının çevresinde ve dışa yönlendirilmiş şekilde kurulabilir. Radar, başkenti koruma yönelikse, başkent merkez olmak üzere 150 kilometre yarıçaplı bir çember içinde kalmak zorundadır. Oysa Krasnoyarsk'taki radar, Moskova'dan 3700 kilometre uzaklıkta olup, en yakındaki Mogolistan sınırından da 750 kilometre içeridedir. Yani ülke topraklarının çevresinde ve dışa yönlendirilmiş durumda değildir. ABD, bu radarın tüm ülke çapında balistik füze erken uyarı görevi yapacağını öne sürüyor. ABD, Yıldız Savaşları projesinin ABM anlaşmasını çiğnediğini de kabul etmiyor. Washington, ayrıca Sovyetler'in lazer programının Amerika'nınkinden daha geniş olduğunu ve bu alanda 10 bin Sovyet bilimadamı ile mühendisin çalıştığını öne sürüyor. Böylece karşılıklı suçlamalar sürüp gidiyor.

Ancak bu tartışmada bir noktaya işaret etmek gerekiyor. Sovyetler Birliği, Yıldız Savaşları projesinin yasaklanmasının yanı sıra, şimdiye kadar iki süper gücün yaptıkları tüm uydusavar silahların da imha edilmesini öneriyor. ABD ise bunu kabul etmiyor. Böyle davranmakla da, haklı görünmeyen bir tutuma girmiş oluyor. Çünkü geniş bir füzesavar sistemin kurulmasını yasaklayan 1972 tarihli ABM anlaşmasından başka, **Uzayın kullanımında ülkelerin faaliyetlerini düzenleyen** 1967 tarihli anlaşma da var. Bu anlaşma da uzayın askeri amaçlarla kullanılmasını ve silahlandırılmasını yasaklıyor.

Uzay silahlarının belki de en tehlikeli yanı, insanın rolünün asgariye indirilmiş olması. Bilgisayarlarla otomatik olarak faaliyete geçen bu silahlar bir nükleer savaşı bir anda başlatabilecekler. Günümüzdeki nükleer silahlarda, savaş kararını veren ve

Günümüzde, bir alarmı değerlendirme ve yanlıştan dönme zamanı vardır. Uzayda ise insanların felaketten dönme zamanı olmayacaktır.

Uzay silahlarının belki de en tehlikeli yanı, insanın rolünün asgariye indirilmiş olması. Bilgisayarlarla otomatik olarak faaliyete geçen bu silahlar bir nükleer savaşı bir anda başlatabilecekler.

Sovyetler Birliği'ni kaygılandıran başka nedenler de vardı. Sovyetler uzay ve lazer teknolojisinde ABD'nin gerisinde idiler. Bu bakımdan ABD'nin bu alanda kaydedeceği ilerlemeler, Sovyetler Birliği'nin güvenliğini doğrudan tehdit edecekti. Ve nihayet proje muazzam masraflı idi. ABD, projeye önümüzdeki 5 yıl için 26 milyar dolar ayırmıştı. 1984-1993 dönemini kapsayan 10 yıl içinde ise 60 milyar dolar harcaması bekleniyordu. Moskova, ekonomik kalkınma ve halkın hayat standardını yükseltmek için ayırdığı kaynakları Yıldız Savaşları projesine kaydırmak zorunda kalacaktı.

İki süper gücün üzerinde böylesine ateşli

ABD'nin uzayda ülke çapında yerleştirmeyi planladığı ABM (Antibalistik füze) sistemi

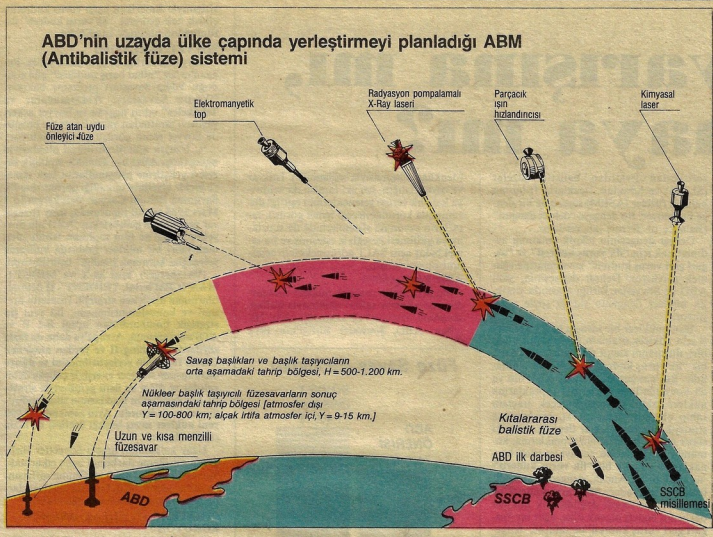

düğmeye basan insandır. Gelecekteki uzay silahlarında ise bu kararı bilgisayarlar verecektir. Böylece teknik arızadan doğan yanlış bir alarm, savaşın bilgisayarlar tarafından başlatılmasına yetecektir. Günümüzde, bir alarmı değerlendirme ve yanlıştan dönme zamanı vardır. Uzayda ise, insanların felaketten dönme zamanı olmayacaktır. Günümüzde insan, kendi yazgısı hakkında hâlâ son sözü söyleyebilmektedir. Yıldız Savaşlarının şekillendirdiği bir gelecekte ise son söz bilgisayarda olacaktır.

AVRUPA

Avrupa ülkeleri Stratejik Savunma Girişimine (SDI) değişik tepkiler göstermişlerdir. Önce tüm Avrupa'da ortak olan korku, yaşlı kıtanın, füzesavar sistemlerini kuran iki süper güç arasında, savunmasız ve deyim yerinde ise çıplak kalmasıdır. İngiltere ile Fransa'nın dertleri ise başka. Bilindiği gibi bu iki ülkenin kendi nükleer güçleri var. Sovyetler Birliği, füzesavar sistemi kurduğu takdirde, ABD ve Fransız nükleer güçlerinin caydırıcılığı kalmayacak ve bir anlam ifade etmeyeceklerdir. Fransa, bu bakımdan projeye başından beri şiddetle karşı çıkıyor. Başkan Reagan'ın en sadık müttefiki olan Bayan Margaret Thatcher ise, ABD Başkanını yalnız bırakmamak için hevessiz biçimde projeyi destekliyor. Ancak İngiltere, Yıldız Savaşları konusunda sadece araştırma aşamasını destekleyip, sistemin uzaya yerleştirilmesine karşı çıkıyor. Norveç, Danimarka, Yunanistan ve Kanada ise Yıldız Savaşları projesine katılmayacaklarını bildirmişlerdir. Buna karşılık Federal Almanya, İtalya ve İngiltere araştırmalara katılıyorlar.

Avrupa'nın bir derdi daha var: Uzay teknolojisi gibi son derece gelişmiş bir alanda ABD'nin gerisinde kalmak. Federal Almanya, İngiltere ve İtalya'nın bu kaygıdan ötürü araştırmalara katılmayı kabul ettikleri söylenebilir. Ama ABD, Yıldız Savaşları teknolojisine ilişkin hassas bilgileri Avrupa'ya verir mi, yoksa Avrupa en iyi beyinlerini ABD'ye kaptırmakla mı kalır? Bu soruların yanıtını da kuşkusuz şimdiden bilemeyiz.

Yıldız Savaşları, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki en tartışmalı sorun. Bu projenin gerektirdiği süper gelişmiş teknolojide iddia sahibi olmayan ufak ülkelerin SDI araştırmalarına katılmaları, teknik yarar sağlamaktan çok süper güçlerin kavgasına sürüklenmelerine yol açarak zararlı olabilir.

Yunanistan, Danimarka ve Norveç, her halde bu düşünce ile projenin dışında kalmayı tercih etmişlerdir.

"Olmak ya da olmamak"

TÜRKKAYA ATAÖV

Hamlet'in Shakespeare'in kalemiyle yüzyıllar önce kendi için sorduğu **"Olmak ya da Olmamak"** sorusu, ne yazık ki, çağımızda artık **tüm insanlık için** akla geliyor. Hemen eklemeli ki, bu sorunun **akıl-cı** bir tek yanıtı var: İnsanlık ve uygarlık mutlaka sürüp gitmelidir.

Bunun da ötesinde, Gitgide ufalan gezegenimizde başkalarıyla birlikte yaşama gibi güç bir sanatı uygulamak zorundayız. Bu siyasetin adı **"Barış içinde yan yana yaşama"**dır. İç çelişkileri gittikçe artan yeryüzü hem yüzyılın sonuna, hem de ikinci bine yaklaşıyor. Birbirinden farklı iki toplumsal sistemin arasında çeşitlemeler de var. Bu çelişki gerçeğin bir yanıysa, uluslararası devletlerin birbirine olan gereksinimi ve toplumların ister istemez yakınlaşmaları da başka bir gerçek. Bir yandan dünya ekonomisinin özellikleri, öte yandan bilimsel ve teknolojik devrim ve nihayet kitle haberleşme araçlarının etkisi insanları, tüm ayrılıklara karşın, birbirlerine doğru itiyor.

Sistemlerdeki ayrılıkları vurgulayarak bunu **ideolojiye** bağlayanlar, kendi seçeneklerinin üstünlüklerini silaha başvurarak değil, **barışçı yoldan** gösterebilirler. Kaldı ki, uluslararası toplum, sorunlarını yeni ve daha yıkıcı silahları stok etmekle çözememekte, karmaşık sorunlar üstünde anlaşmak bir yana, basit olanları bile çözemez duruma itilmektedir. Bugünkü gidiş yeni ve yapıcı bir yöne döndürülmedikçe, yarın **"konuşma"** bile daha güç olacaktır.

Gorbaçov-Reagan zirvesi bu açıdan son derece önemlidir. Önce, dünya barışı gibi **herkes için** yaşamsal bir konu tüm ülkeleri ilgilendirir. İnsanlığın geleceği büyük küçük her devletin bir numaralı sorunudur. Ancak, bu çerçeve içinde de iki süper devletin ilişkisi gene her ülkeyi ilgilendirir. Aralarında hem ikili, hem de uluslararası sorunlar vardır. Bunların ele alınışında yeni bir girişim, karşılıklı özveri, olgun bir hoşgörü gereklidir. Üstelik, maddesel gerçeklerin ötesinden başka, zamanlama yönünden de birtakım özellikler bulunduğu anımsanmalıdır. Birleşmiş Milletler'in kuruluşunun kırkıncı yıldönümüdür. İkinci Cihan Savaşının sona erişinin de. Hiroşima'ya atılan atom bombasının üstünden de kırk yıl geçmiştir. Helsinki belgelerinin imzalanışının da onuncu yıldır.

19 kasımda tüm gözler Reagan-Gorbaçov zirvesinde olacaktır. İkisi, ilk kez, müzakere masasına oturacaklar. Görüşmelerin sonunda alınacak ya da alınamayacak olan kararlar belki de aralarında nükleer bir savaşın olup olmayacağını belirleyecek. Tarihin herhalde daha önceki hiçbir aşamasında bu denli önemli sorunlar iki kişiye bu derece bağlı kalmamıştı.

Karşı karşıya gelmiş olan iki siyasal ve askeri blokun **"güçlü"**, **"birleşmiş"** ya da iyi **"örgütlü"** olduğu, karşı tarafı **"gerilettiği"**, **"denge"**yi sağladığı ya da mücadeleyi yeni "etki alanları"na aktardığı gibi düşünceler artık eskisi gibi **güvenlik** duyguları yaratmıyor. Üstelik, bu türlü yaklaşımların kendi başına **savaşların kaynağı** olduğuna ilişkin açıklamalar ağırlık kazanıyor. Özellikle nükleer silahlara sahip olmayan devletlerin nükleer bir savaş istemeyeceklerini düşünmek tek akılcı yol olmalıdır.

Nükleer silahlar yok edilebilir mi? Bu gerçekçi bir düşünce midir yoksa bir ütopya mı? Nükleer silahların olmadığı bir dünya acaba neye benzer? Biz böyle bir dünyada doğduk ama, o silahları yapan ve kullananlar **"sayesinde"** onsuz bir yeryüzünü düşlerimizde bile zor görüyoruz. Kuşku yok ki, **"aktif bir barış içinde yan yana yaşama politikası"**na dönmek zorundayız. **"Yıldız Savaşları"** teknolojisini de izleyecek olan hiçbir teknolojik **"denge"** bizi uluslararası **anlayış** siyaseti kadar barışa yaklaştırmaz. Diplomasinin dümenini **kesin** olarak bu yöne kırmanın zamanı artık gelmiştir. Gorbaçov-Reagan buluşmasından beklenen de budur. Nükleer çağın özellikleri olduğu kadar Birleşmiş Milletler Anayasası da bunu gerektiriyor.

Uygulaması kolay uluslararası anlaşmalara gerek yoktur var. Bilimsel teknolojik devrimin içinde olan Amerikan toplumu da bundan kazançlı çıkacaktır. Yeni silahlara büyük yatırımlar yapmış olan bütçe açığı, borç ve işsizlik gibi derin bunalımlar içindedir. Sovyetler Birliği elindeki potansiyeli silahlarda **"denge"**yi korumağa yöneltmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle, daha birkaç hafta önce, uzaydaki vurucu silahların yasaklanmasını ve büyük devletlerin birbirlerinin topraklarına ulaşabilecek nükleer silahlarını yüzde 50 azaltmayı önermiştir. Bundan ayrı olarak Avrupa'da orta menzilli nükleer silahların karşılıklı olarak ve hızla azaltılmasını istemektedir. Sovyetler Birliği bu konuda yalnız Amerika ile değil, İngiltere ve Fransa ile de bir diyaloğa hazır olduğunu söylüyor. Avrupa'da güvenliğin yalnız askeri yönden sağlanamayacağını düşünen çevreler ve kitleler var. Sürekli bir barışı **korku** üstüne inşa etmek olanaksız. Korku ve dehşet yerine daha güvenilir seçenekler bulmak gerekli. Karşılıklı kuşku, güvensizlik ve pesin hükümleri yenerek. Bu, gerçekten, uzun ve güç bir yol. Ancak, her uzun yolun başlangıcında olduğu gibi, **"ilk adımlar"**ın atılması da gerekli.

Güçler ya bu yola girecek ya da karşı karşıya gelecekler. Yani, **ya barış olacak, ya da savaş!** Cenevre'deki Reagan-Gorbaçov zirvesi bu nedenle önemli...

Sürekli bir barışı korku üstüne inşa etmek olanaksız. Korku ve dehşet yerine daha güvenilir seçenekler bulmak gerekli.

Uzun menzilli füzeler

Silah yarışına mı, uzlaşmaya mı?

CENGİZ ÇANDAR

ABD ve Sovyetler Birliği'nin en üst düzeydeki yetkilileri arasında bundan önceki zirve toplantılarının merkezi konusu, stratejik nükleer silahların, bir başka deyişle kıtalararası balistik füzeler ve nükleer füze başlıklarının sınırlandırılması idi. ABD Başkanı **Ronald Reagan** ile Sovyetler Birliği Komünist Partisi lideri **Mihail Gorbaçov** arasında 19-20 kasım tarihlerinde İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılacak olan ve sonucu tüm uluslararası yaşamı ilgilendirdiği için uzun süredir merakla beklenen zirvede yepyeni bir unsur yer alacak ve görüşmelerin merkezi konusunu oluşturacak.

Reagan tarafından 1983 yılında **"Stratejik Savunma Girişimi (SDI)"** olarak tanımlanan ve popüler kullanımıyla Yıldız Savaşları, Reagan'ın iddiasına göre, Stratejik Savunma Girişimi ile öngörülen gerçekleştirilirse, stratejik nükleer silahlar ateşlendiği andan itibaren uzaya yerleştirilmiş ayıtlardan saçılacak parçacık ve lazer ışınlarıyla yok edilecek ve böylece anlamsız hale gelecekler. Stratejik Savunma Girişimi ya da diğer deyişle Yıldız Savaşları, stratejik nükleer silahları anlamsız kılacağı için dünyayı da bir nükleer savaş tehdidi altında çıkaracak ve Reagan'ın mantığına göre, bu, dünya barışına en büyük hizmet olacak.

Yıldız Savaşları konusunun, Reagan - Gorbaçov zirvesinin merkezi konusu haline gelmesiyle, stratejik nükleer silahlarla ilgili görüşmeler önemini yitirmiş mi olacak?

Hayır. Çünkü, nükleer stratejinin oluştuğu öğeleri bilmek, stratejik nükleer silahların denetimi ve sınırlandırılması konusunun Yıldız Savaşları projesiyle birlikte önemini yitirdiği bir yana, tam tersine arttırdığını ortaya çıkaracaktır.

NÜKLEER STRATEJİ

Bunun nedeni nükleer stratejinin şu temel özelliğinin bilinmesiyle mümkündür: İki süper devletin elinde sayıları farklılıklar göstermekle birlikte sahip oldukları kıtalararası balistik füzeler (ICBM), denizaltılardan fırlatılan balistik füzeler (SLBM) ve havadan, uçaklarla fırlatılan balistik füzeler (ASBM) sayesinde bir denge bulunuyor. Bu dengeye "dehşet dengesi" (Balance of Terror) adı veriliyor.

Dehşet dengesinin teknik anlamını aydınlatmak için **"ilk vuruş kudreti"** ve **"asgari geri vuruş kudreti"** kavramlarına eğilmek gerekiyor. Dehşet dengesinin, yani ABD ile Sovyetler Birliği arasında stratejik nükleer dengenin varlığı şöyle anlaşılıyor:

Termonükleer bir savaşın başlayabilmesi için nükleer silahlara sahip taraflardan biri, düşmanın karşıt silah gücüne yönelik bir **"ilk vuruş kudreti"**ne sahip bulunmalıdır. Bu, mevcut koşullarda, ABD'nin ya da Sovyetler'in birbirlerinin topraklarına nükleer saldırı düzenleyebilecek araçlara sahip olmaları demektir ki, bu araçlara stratejik nükleer silahlar deniyor. Her iki süper devlet, birbirlerinin topraklarına, kumanda merkezlerine, sanayi ve silah kaynaklarına yönelik bir **"ilk vuruş kudreti"**ne sahiptirler. Ancak, dengeden söz edilebilmesi için sadece **"ilk vuruş kudreti"**ne sahip olmak yeterli değildir. İlk nükleer darbenin hedefi olacak ülke, eğer bir **"asgari geri vuruş kudreti"**ne sahipse, dengeden söz edilebilir. Yani, ilk darbeye hedef olan ülke, saldırganın ilk vuruşundan doğacak kayıplara rağmen, yine de saldırganın kentlerine, halkına ve ekonomisine dayanamayacağı zararlar verebilecek bir karşı darbe indirme gücüne sahipse, bu, saldırganı caydırıcı rol oynayacağı için, termonükleer bir savaşa girişme cesaretini herhangi bir devlet kendisinde bulamayacaktır.

Her iki süper devlet de, **"asgari karşı vuruş kudreti"**ne bugün sahiptirler.

Termonükleer dengenin çerçevesi kabaca böyle çizildiği takdirde, ABD ile Sovyetler arasında 1972'de imzalanan SALT-I (Stratejik Silahları Sınırlandırma Anlaşması) ve ABM (Anti-Balistik Füze) anlaşması ile ABD Senatosu tarafından onaylanmayan, **Carter** ile **Brejnev**'in 1979'da imzaladıkları SALT-II'nin ardındaki mantığı da anlamak kolaylaşacaktır. Zira termonükleer dengede saldırı amaçlı stratejik nükleer silahlar da savunma sistemlerinden söz etmek zordur. İş kıtalararası balistik füzelerin ve nükleer savaş başlıklarının sayısını sınırlamakla bitmiyor. Füzesavar sistemlere de sınırlamalar, kısıtlamalar getirmek gerekiyor. Çünkü füzesavar sistemler **"ilk darbe kudreti"**ne sahip ülkeye, **"karşı darbe"**yi savuşturma olanağı tanırsa, o zaman "ilk darbe kudreti"ne sahip ülkelerden biri, diğerine karşı üstünlük sağlamış, dengeyi kendi lehine bozmuş ve termonükleer bir savaşı kazanma şansını elde etmiş demektir.

Üzerinde önemli durulan ve ABD ile Sovyetler'in savunma sistemlerine kesin kısıtlamalar getiren 1972 ABM anlaşmasına atıf yapılması bundandır. 1960'larda o zamanki savunma teknolojisinin düzeyi itibarıyla, caydırıcılık starejisi esastı. Her iki tarafın da saldırıya karşılık verme yeteneğinin korunması, böylece saldırgana olası kazançlarıyla kıyaslanamayacak ölçülerde zararlar verdirilmesi olanağının elde bulundurulması, caydırıcılığın teminatı olarak görülüyordu. Bu Sovyetler Birliği'nin stratejik nükleer silahlarda ABD ile pariteye (denkliğe) ulaşmasıyla sağlanmıştı. İstikrar ve caydırıcılığın, her iki tarafın da saldırıya karşılık verme yeteneklerinin eşitliği durumunda korunabileceği temel görüşü, tarafların savunma sistemlerinde de sınırlamaya gidilmesi gereğiyle eşleşmiş ve bu temel bakış açısı SALT görüşmelerinin zeminini oluşturmuştu.

ABD YAKLAŞIMI

Bu nedenlerle stratejik nükleer silahlardan söz ederken, saldırı silahlarıyla birlikte savunma sistemleri de kastedilir oldu. Nitekim, ABD, Sovyetler Birliği'nin 1972

FÜZE SAVAŞ BAŞLIKLARI — *Savaş başlıklarında ABD ve Sovyetler denkliğe sahip. ABD, her iki tarafın 6000 sayısında sabitlenmelerini önerdi. ABD'ye göre Sovyet karşı-önerisi şimdiki düzeyin yüzde 45 üzerinde bir artışa olanak veriyor.*

ABM anlaşmasını ihlal ettiğini öne sürerken şu noktaları ortaya atıyor:

"Sovyetler Birliği'nin stratejik savunma alanında yaptığı son önemli faaliyetler arasında:

— Moskova'nın çevresinde bulunan ve dünyadaki çalışan tek örnek olan anti - balistik füze sisteminin (ABM) iyileştirilmesi ve genişletilmesi,

— 1972 Anti - Balistik Füze Anlaşması'nı (ABM) ihlal eden Krasnoyarsk balistik füze saptama ve izleme radarının yapımı,

— Lazer silahları, parçacık ışın silahları ve kinetik enerji silahları da dahil olmak üzere, balistik füzelere karşı savunma amacıyla ileri teknolojilerde yoğun araştırmalar.

— Dünyanın çalışır durumdaki tek uydusavar (ASAT) sisteminin faal durumda tutulması,

— Stratejik hava savunma güçlerinin modernizasyonu,

— Son derecede önemli kilit personel için derin ve patlamaya dayanıklı sığınaklar yolu ile pasif savunma sistemlerinin iyileştirilmesi ve hareketlilik ve sertleştirme yoluyla bazı saldırı sistemlerinin kendilerine yönelecek saldırıları atlatma yeteneğinin arttırılması bulunuyor."

Bu yaklaşım, ABD'nin Sovyet savunma sistemini stratejik nükleer silahlar manzumesi içinde gördüğünü belgeliyor. ABD'yi endişelendiren, Sovyetler'in bu savunma sistemiyle Amerikan karşı vuruş kudretini etkisiz hale getirmek **"ilk vuruş kudreti"** üstünlüğüne ulaşmak istediğidir.

SOVYET YAKLAŞIMI

Sovyetler Birliği de aynı yaklaşımla, Reagan'ın bir **"nihai barış müjdesi"** gibi sunduğu Yıldız Savaşları projesine bakıyor. "Yıldız Savaşları: **Aldatmacalar ve Tehlikeler"** adını taşıyan ve Sovyet askeri yayınevi tarafından yayımlanan bir broşürde Sovyet resmi görüşü şöyle sunuluyor:

".. Uzayın askerileştirilmesi planlarıyla uğraşırken, ABD'nin özellikle stratejik füzeleri geliştirme programlarını terk etmeye hiçbir niyetinin olmadığı görülmektedir. Savunma Bakanı Caspar Weinberger'in 1 Mart 1985 tarihli raporunda, uzay füzesavar programımı geliştirirken "ABD'nin Sovyetler Birliği'ne tüm toplumu tehdit eden mahvedici bir nükleer saldırıda bulunma yeteneğini korumak istediği" belirtiliyordu. (Weinberger) Yeni M-X ve MİDGETMAN ICBM'lerini, TRİDENT - II denizaltılarından ateşlenen stratejik füzelerin üretimi ve konuşlandırılmasını, iki yeni tip stratejik bombardıman uçağı B-1 B ve ATB'nin yapımını, Avrupa'ya daha da fazla sayılarda Pershing-II ve yerden ateşlenen Cruise füzesinin yerleştirilmesini ve dünya okyanusunu nükleer enerjiyle çalışan denizaltılar ve diğer su üstü gemileriyle stratejik bombardıman uçaklarının silahlandırılmasını kastediyordu. Aynı zamanda 17.000 yeni nükleer savaş başlığı üretimi de hızla sürdürülüyor..

Uzay kalkanının amacı Sovyetler Birliği'nin misilleme darbesini boşa çıkarmak, Sovyet füzelerini daha ateşlenme safhasında imha ederek, ABD'nin ilk nükleer darbe yeteneğinin devamını sağlamaktır."

STRATEJİK SİLAHLAR ÖNEMİNİ KORUYOR

Böylece, Yıldız Savaşları projesiyle pabucu daima atılmış olacağı iddia edilen stratejik nükleer silahların önemini daha da arttığı kendiliğinden ortaya çıkıveriyor. Zira, Yıldız Savaşları, eğer uzay temelli bir füzesavar sistemi olacaksa, karşı tarafın **"geri vuruş kudreti"**ni elinden alacağı için, **"ilk vuruş kudreti"** için stratejik nükleer silahlar gerekli olacaktır.

Bu bakımdan, stratejik silahların sınırlandırılması ve denetimi görüşmeleri de Reagan - Gorbaçov zirvesinin gündemi içine giriyor. ABD, Yıldız Savaşları projesinden vazgeçmeye niyetli olmadığını defalarca açıkladığına göre, Yıldız Savaşları, Stratejik Nükleer Silahların Sınırlandırılması, Orta Menzilli Nükleer Silahlar (INF) ve Viyana'da yapılan ve konvansiyonel silahları konu alan Karşılıklı ve Dengeli Kuvvet İndirimi (MBFR) görüşmelerinin birbirinden bağımsız ele alınabileceği tezini geliştirmiştir. Buna karşılık, Sovyetler, anlaşılabilir nedenlerden bütün bu konuları birbirine bağımlı saymış ve böylece pazarlık kozlarını

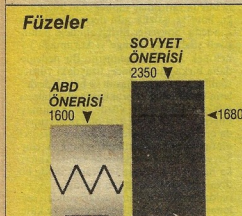

FÜZELER — *ABD iddiasına göre Sovyet kıtalararası ve denizden fırlatılan balistik füzeleri ABD'ninkilerden daha fazla. Sovyet önerisi bu üstünlüğü muhafaza edecek biçimde. "Esnek" diye nitelenen ABD önerisi 150'den 1600'e değişken sayıları içeriyor.*

FÜZE DENGESİZLİĞİ — *ABD tezlerine göre savaş başlıklarındaki denkliğe rağmen Sovyetler'in tahrip yeteneğinde muazzam bir avantajı var. Sovyetler'in 5.6 milyonluk gücü ABD'den yüzde 33 daha fazla.*

çeşitlendirmek istemişti.

Yukardaki pasajlardan stratejik nükleer silahların gücünün ne olduğuna ilişkin ipuçları da elde edilebiliyor. Örneğin M-X ICBM'i ya da kıtalararası balistik füzesi 11.000 km'lik bir menzile sahiptir. İsabet gücü çok yüksektir. Şaşma payı 90 metredir. Savaş başlığı 600 kilotonluk 10 MIRV (birbirinden bağımsız hedeflere yönelebilen nükleer başlık taşıyıcısı) kapsıyor. Hiroşima'ya atılan atom bombasının 15-20 kiloton ağırlıkta bulunduğu ve bunun da patlama gücünün 75 mm'lik 4 milyon topun ateş gücüne eşit olduğu düşünülürse, 600 kilotonluk 10 MIRV taşıyan 11.000 km. menzilli bir M-X'in gücü hesaplanabilir. 1986 sonuna dek ABD'nin elinde 10 adet M-X olacaktır. Hareketli taşıyıcılardan ateşlenebilen MIDGETMAN kıtalararası balistik füzesi ise 10.000 km. menzile sahiptir ve 1992 yılında hazır olması beklenen bu balistik füzeden 1000 adet imal edilmesinin Pentagon tarafından tasarlandığı öne sürülüyor.

Sovyetler'in en büyük ICBM'i olan SS-18'ler ise 600 kiloton ağırlığında, 8 ya da 10 nükleer başlık taşıyabiliyorlar. SS-18'lerin birinin tahrip gücü Hiroşima'ya atılanın 300 misli. Bir ICBM, Atlantik'i yaklaşık 20 dakikada geçebiliyor.

Ateşleme yeri ve zamanı saptanamayan denizaltılardan fırlatılan balistik füzelere bir örnek, yapımı süren TRİDENT-II denizaltılarından ateşlenenlerdir. Bunların 7.400 km. menzili olup 150 kilotonluk 14 ya da 600 kilotonluk 7 savaş başlığı taşıyabiliyorlar.

Görülebileceği gibi, Reagan - Gorbaçov zirvesi arifesinde iki süper devlet arasında bir de Yıldız Savaşları projesiyle doruğa ulaşan çılgınca bir silahlanma yarışı vardır. Taraflar, bir yandan denkliklerini korumaya çalışırlarken, bir yandan da **"İlk vuruş kudreti"**ni ellerinde bulundurmaya ve karşı tarafı **"karşı vuruş kudreti"**nden mahrum bırakmaya çalışıyorlar.

Reagan - Gorbaçov buluşmasından önceki durum herhalde en çarpıcı biçimde 10 Ocak 1985 tarihli **Christian Scince Monitor**'da yer alan **Robert Bowman**'ın (Uzay ve Güvenlik İncelemeleri Enstitüsü Başkanı; 1976-78 arasında ABD Hava Kuvvetlerinde Yıldız Savaşları programlarını yönetti) imzasını taşıyan şu satırlarda sergileniyor:

".. ABD, aslında şunu söylüyor: Buraya bak, kötülük imparatorluğu. Biz, bu denklik meselesinden bıktık. Artık davranışlarımızı denetleyemez olduk. Afganistan'ı ya da başka bir yeri terk edin diyemiyoruz.. Üzerinizde siyasi etkinlik sağlamanın yolu mutlak askeri üstünlük elde etmektir. Şimdi Yıldız Savaşları savunmasıyla nükleer silahlarımızı etkisiz ve işlerliğini yitirmiş hale getirmeye çalıştık. Ama elinizde bunlardan o kadar fazla var ki. Onca sayıda füzeye karşı başarılı bir savunma oluşturamayız. Ama eğer çok daha az sayıda füzeniz olursa, işimiz kolaylaşır. Öyleyse, elinizdekilerin yüzde 80'inden vazgeçmeyi lütfen kabul edin iz ki, geri kalanları etkisiz ve işlerliğini yitirmiş hale sokalım."

Yıldız Savaşları projesinin sahibi ABD ile sayısal olarak stratejik nükleer silahlarda ve anti-balistik füze sistemlerinde ABD'ye üstünlük sağlamış durumdaki Sovyetler arasındaki pazarlık platformu böyle oluşuyor. Bu satırlarda, Yıldız Savaşları, stratejik nükleer silahlar ve konvansiyonel çatışma konuları arasındaki ilintiler de beliriyor.

Reagan, stratejik nükleer silahlarda indirime gidilmesinden yana. Yıldız Savaşları projesini ise görüşmemeye kararlı. Gorbaçov'a gelince Yıldız Savaşları'nı duymak bile istemiyor. Ancak bu takdirde stratejik nükleer silahlarda indirimi müzakere etmeye razı.

Durum nasıl çözülecek? Çözülebilecek mi? Bunu, önümüzdeki hafta tüm dünya anlayabilecek. □

Reagan - Gorbaçov zirvesi ve Batı Avrupa

SABETAY VAROL

PARİS — 19-20 kasım tarihlerinde Cenevre'de yapılacak Reagan - Gorbaçov zirvesini tüm ülkelerden 4500 civarında basın mensubunun izleyeceği ifade ediliyor.

Her ne kadar, iki süper gücün yönetiminı elinde tutan iki lider ilk kez karşı karşıya geleceklerse de ABD ve SSCB'nin bir numaralı yöneticileri tarihte ilk kez yüzyüze görüşüyor değiller. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden itibaren hemen hepsi 19-20 kasım zirvesiyle benzer konuları kapsayan çok sayıda ABD-SSCB zirvesi oldu. Hiçbirinin sonunda dünyanın kaderini değiştirecek önemli kararlar açıklanmadı.

Bu zirveden de böyle bir karar çıkması beklenmiyor. Ama gene de dünya kamuoyunun dikkatleri, yaklaşık iki ay öncesinden başlayarak Cenevre'de yapılacak toplantı üzerinde yoğunlaştı.

Mihail Gorbaçov'un geçtiğimiz ekim ayında Fransa'ya yaptığı ziyaret hem önümüzdeki günlerde toplanacak zirvenin küçük bir provası mahiyetindeydi, hem de bu zirvenin ısınma turlarından ilkini teşkil etti.

Üç gün süren gezi sırasında Paris'te 900'e yakın basın mensubu toplanmış, dünyanın gözleri bu kente dikilmiş ve nihayet Fransız Parlamentosu'ndaki konuşmasında Gorbaçov, Batılı ülkelere yaptığı stratejik nükleer silahların yüzde 50 oranında karşılıklı indirimi önerisini kamuoyuna açıklamıştı.

Batılı strateji uzmanları, Sovyetler'in uzun vadeli politikalarından belki de en önemlisinin, Batı Avrupa'yı Amerikan müttefikinden koparmak ve giderek dev bir Finlandiya'ya dönüştürmek olduğunu tekrarlıyorlar.

Gorbaçov'un önerisi iki ana bölümden müteşekkildi. Öneriler paketinin ilk bölümü ABD'ye hitap ediyor ve **"Söz uzayın askerileştirilmesinden vazgeçin. Bu kosula bağlı olarak stratejik nükleer silahları karşılıklı yüzde 50 indirelim"** diyordu. Daha sonra karşılıklı yapılan açıklamalarda öneri nüanslarda değişikliklere uğratıldı.

Avrupa, özellikle İngiltere ve Fransa'ya hitap eden önerinin ikinci bölümü ise orta menzilli taktik nükleer silahların indirimi için ikili görüşmeleri öngörüyordu. Aynı gün Fransa Devlet Başkanı **François Mitterrand**, ülkesinin pazarlık marjı bulunmadığını ifade ederek öneriyi geri çevirdi. Bir gün sonra da İngiltere Dışişleri Bakanlığı, biraz daha esnek bir tutum takınmakla beraber Fransa'nınkine benzer bir karşılık verdi.

Gorbaçov'un Paris gezisi, **Çernenko**'nun ölümü üzerine Komünist Parti Birinci Sekreterliğine gelmesinden sonra bir Batılı ülkeye yaptığı ilk ziyaretti. Batı basını Reagan - Gorbaçov zirvesi öncesinde yapılan bu geziyi, **"barış taarruzu"**, **"sempati taarruzu"** gibi sıfatlarla niteledi.

Mihail Gorbaçov önerilerini Paris'te açıklamakla ilgiyi üzerine çekmiş, zirveyi izlemek üzere orada bulunan bir Doğu Alman gazetecinin deyişiyle **"İkinci Dünya Savaşı'ndan beri Sovyetler Birliği'nin silahsızlanma konusundaki, belki de ellinci önerisini"** yapmakla birlikte, herkesin görüş birliği ettiği gibi çağdaş iletişim yöntem ve olanaklarını kullanmadaki üstün yeteneğini kanıtlamıştı.

Buna rağmen öneri paketinin iki başlığı, çok bilinen şu görüşün hemen bir kez daha ortaya atılmasına yol açtı: **"Avrupa'ya dönük sempati taarruzunun başlıca amacı Avrupa ile Amerika'yı birbirinden koparmak, iki süper devlet arasındaki mücadelede Batı Avrupa'yı tarafsızlaştırmaktan ibarettir."**

AVRUPA VE BARIŞÇI DALGA

Batılı strateji uzmanları, Sovyetler'in uzun vadeli politikalarından belki de en önemlisinin Batı Avrupa'yı Amerikan müttefikinden koparmak ve giderek dev bir Finlandiya'ya dönüştürmek olduğunu 1950'lerden beri yorulmadan tekrarlıyorlar. 1978'den başlayarak Pershing-II ve Cruise füzelerinin Avrupa kıtasına yerleştirilmesi tartışmaları sırasında, başta Federal Almanya olmak üzere çeşitli Batılı ülkelerde uyanan tepkiler ve barış gösterileri bu varsayımın hiç de yabana atılmayacak bir olasılık olduğunu gösteren işaretlerden sadece bir tanesiydi.

Halihazırda, Batı Avrupa'nın önde gelen dört ülkesinin liderleri, **Kohl, Mitterrand, Thatcher** ve **Craxi**, Atlantikçi eğilimleri açıkça bilindiğine ve Batı Avrupa'nın iki süper arasında tarafsız politika izlemesine karşı çıktıklarına göre, Gorbaçov'un sempati ve barış taarruzunun NATO müttefikleri arasında ikilik yaratma yönünde bir etkisi olmaması gerekiyordu.

Acaba durum gerçekten öyle mi?

Batı Avrupa'da Pershing ve Cruise füzeleri tartışmaları sırasında kabaran barışçı dalga ülkelerin verdiği kararlarda etkin olamamıştı. Belçika ve Hollanda dışında kalan ülkelerde barışçı dalga sönmeye yüz tutmuş, pasifist gösteriler eskisi kadar kalabalık toplamamaya başlamıştı. Avrupa füzeleri adı verilen bu silahların yerleştirilmesinin söz konusu olmadığı Fransa'da ise, barışçılık dalgası Fransız Komünist Partisi'nin girişimlerine karşın hiçbir zaman uyandırılamamıştı.

Bununla birlikte, Gorbaçov'un Fransa ziyaretinin ve Reagan - Gorbaçov zirvesinin henüz somutlaşmadığı günlerde, birçok Batılı strateji uzmanı ve siyaset adamı, Sovyetler Birliği'nin yeni bir barış taarruzuna hazırlandığına ve bu seferkinin eskilere oranla başarı şansının görünürdeki olumsuz koşullara rağmen daha yüksek olduğuna işaret ediyorlardı.

21 Mayıs 1985'te Paris'te Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsü'nde bir konuşma yapan İngiliz Dışişleri Bakanı **Sir Geoffrey Howe: "Cenevre'de ocak ayında varılan anlaşmadan sonra diyalog koşulları ilerleme kaydetmiş gözükiyor. Ancak olası tuzaklara dikkat etmeli ve nispet ölçümüzü yitirmemeliyiz. İkili olsun, çok yönlü olsun görüşmelerin sonuçları çok yavaş alınacaktır. Bu arada zamansız taviz verme eğilimleri eksik olmayacaktır. Sovyetler Birliği'nin bir cezbetme operasyonuna girişmesini bekleyebiliriz"** diyordu.

Ronalda Reagan'ın Yıldız Savaşları girişimini açıkladığı ünlü konuşmasından bir süre sonra, **"Savaşın Geleceği"** adlı bir kitabı yayımlanan Fransız Uluslararası İlişkiler Enstitüsü Müdür Yardımcısı **Pierre Lellouche**, bu kitabında, **"tarafsızlaşma"** eğiliminin tükenmediğini öne sürerek şöyle diyor:

"Gerçi büyük gösteriler sokağı terk etti. Ama antinükleer ve barışçı muhalefet, eskisine oranla etkisini arttırdı. Çünkü bu muhalefet ilgili ülkelerin kurumlaşmış örgütlerine girdi. Hatta hedeflerini genişletmeyi de başardı. Önceleri belli bir füze tipine (Pershing ve Cruise) karşı çıkılırken, şimdi Caydırıcı Güç, hatta Atlantik İttifakı'nın kendisi bile tartışma konusu yapılıyor...

Özetle barışçılık 'kentli' ve saygideğer hale geldi. İngiliz İşçi Partisi ve Alman Sosyal Demokrat Partisi gibi partiler önümüzdeki yıllarda kaçınılmaz olarak iktidara geleceklerdir."

Lellouche Batı Avrupa'daki tarafsızlaşma eğiliminin bununla da kalmadığını belirterek, Bonn ile Washington arasındaki mükemmel ilişkilere rağmen Hıristiyan-Demokrat Kohl yönetimi altında, içinde bulunduğumuz yılın ocak ayında yapılan bir kamuoyu yoklamasının sonucunu hatırlatıyor. Söz konusu yoklamaya göre, karşılıklı tarafsızlaşma kararlı Batı Alman halkının yüzde 53'ü iki Almanya'nın birleşmesinden yana olduğunu açıklıyordu.

Batı Avrupa ülkelerinin ezici çoğunluğu İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden beri ABD ile ayrı ittifakın içinde yer alıyorlar. İlk bakışta NATO bünyesinde ortaya çıkan sorunlar ittifakı yıpratacak boyutlar-

da değil. 1966'da **General de Gaulle**'ün Fransa'yı ittifakın askeri kanadından çıkararak bağımsız nükleer vurucu bir güç oluşturması, Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunlar, Karamanlis'in de Gaulle'ü taklit etmesi, daha sonra Yunanistan'ın askeri kanada dönmesi, barışçı, hatta şiddet yanlısı muhalefet akımları bu güçlükler arasında ayşbergin gözle görünen yanı.

AVRUPA'NIN AÇMAZI

Bunların dışında Batı Avrupa hükümetlerinin siyasetlerinde dengede tutmak zorunda oldukları çelişkiler var.

Savunma konularında sırtını Atlantik ötesine dayamakla Avrupa kimliğini güçlendirme arasında dengeyi bulmak samıldığı kadar kolay değil. Gerçi tüm Batılı devlet adamları bağımsız Avrupa savunması fikrinin NATO'ya paralel, hatta onu güçlendirici rol oynayacağını resmi açıklamalarında belirtiyorlar. Aksi yönde gizli niyetler beslediklerı de söylenemez.

Avrupa savunması oluşturma düşüncesi, çıkış noktası itibarıyla birbirine taban tabana zıt iki eğilimin sentezinden besleniyor.

1. Batı Avrupalıların savaş ve barış gibi hayati bir konuda kendi kaderlerini elde tutma isteği.

2. Bir gün Amerikan nükleer şemsiyesinin Avrupa'yı ihmal hatta terk edeceği endişesi.

Kâğıt üzerinde Batı Avrupa ülkeleri, askeri güçlerini ve ekonomik olanaklarını altalta topladıklarını takdirde ABD ve SSCB'nin yanında üçüncü bir süper güç oluşturma kapasitesine sahipler. Ancak bu ülkeler **"bireysel özgürlükler"** gibi genel bir kavram dışında ortak bir ideolojiye bağlı değiller. Batı Avrupa'nın nüfusu azalma ve yaşlanma eğiliminde. Dünyaya egemen oldukları dönem geride kaldı. Askeri terimlerle ifade edersek, SSCB ve Varşova Paktı'nın diğer ülkeri dışındaki Avrupa, **"stratejik savunma"** konumunda. Coğrafi bakımdan da, süper güçlerden birinin egemen olduğu Asya Kıtası'nın doğal uzantısı olan, nispeten küçük bir kara parçası üzerinde yer alıyor.

Nükleer caydırıcılık doktrinine bağlı olan, özellikle sırtında askeri üniforma taşıyan uzmanlar, anti atom şemsiyeyi delecek olanağın yaratılabileceğini savunuyorlar.

Buna rağmen Almanya-Fransa mihveri üzerinde vücut bulması tasarlanan bir Batı Avrupa Savunması kavramı, geçtiğimiz yıl 2. Dünya Savaşı'nın sonucunda doğan askeri kısıtlamaların Batı Almanya üzerinden kalkması ve Batı Avrupa Birliği adlı örgütün kuruluş tarihinden tam otuz yıl sonra Bakanlar Konseyi'ni toplayabilmesiyle somutluk kazandı.

Askeri uzmanlar, Federal Almanya'daki güçlü tarafsızlık eğiliminin, bu ülkenin nükleer vurucu gücé sahip olması durumunda büyük ölçüde etkisini yitireceğini düşünüyorlar. **Le Monde** gazetesinin, Washington ve Moskova muhabirliklerini yapmış yazarlarından **Michel Tatu**, gene içinde bulunduğumuz yılın başlarında yayımlanan, **"Onlar ve Biz, İki Detant Arası Doğu - Batı İlişkileri"** başlıklı yazısında, **"ikinci"** anahtarlarının Batı Alman hükümetlerinin emrine verilmesini önerdi. Kendini Sovyet tehdidine karşı Batılı bir yazar olarak ortaya koyan Tatu, bu önerisinin Almanya'nın olası tarafsızlaşması sorununun çözümüne büyük yarar sağlayacağını öne sürüyor. Le Monde yazarı, Almanların Amerikan şemsiyesinin yerini alacak bir karşı-garanti arayışı içinde olduklarını düşünüyor.

YILDIZLAR SAVAŞININ YOL AÇTIĞI KARMAŞA

ABD Başkanı Reagan'ın stratejik savunma girişimi programının açıklamasıyla birlikte, Avrupa'da **"Amerikan nükleer şemsiyesinin sonu mu geliyor?"** sorusu eskisinden daha da güçlü olarak ciddi bir şekilde sorulmaya başlandı. Projenin önümüzdeki yirmibeş yıldan önce işler hale gelmesi özelliği yüzünden, kimse şimdiden bu sorunun kesin karşılığını bilmiyor. Bazıları, **ABD'yi** nükleer başlıklı Sovyet füzelerinden koruyacak uzay şemsiyesinin mümkün olduğunu öne sürerek atom sonrası çağa girdiğimizi ilan ediyor.

Nükleer caydırıcılık doktrinine bağlı olan, özellikle sırtında askeri üniforma taşıyan uzmanlar ise, anti atom şemsiyeyi delecek olanağın her zaman için yaratılabileceğini savunuyorlar. Şimdilik bunun yöntemi olarak, **"daha hızlı vuran ve kalkan parçalayabilecek"** silahların imali çare olarak gösteriliyor.

Örneğin Fransa, daha şimdiden SSG programının açıklanması üzerine nükleer başlıklı füze geliştirme projelerinde değişiklik yaptı. Fransız Savunma Bakanlığı, SSG ile birlikte Sovyetler Birliği'nin de en azından sivil merkezlerini ve kilit sektörlerini koruma altına alacak anti balistik çözümleri geliştirmek zorunda kalacaklarına inanıyor. Bu varsayımın gerçekleşmesi Amerikalılarınki kadar güçlü olmayan Fransız füzelerinin olası Sovyet antiatom kalkanını delme şansını azaltıyor. Savunmasını diğer NATO üyesi Batılılara oranla, hemen hemen yalnızca **"nükleer caydırıcılık"** temeline oturtan Fransa, bir anda vurucu gücünün anlamını yitiremeiyle karşı karşıya kalacak.

Bu tehlikeyi bir nebze geçmek için Fransız Savunma Bakanlığı, basit kara araçlarından fırlatılabilen SX füze taşıyıcısı projesini iptal etti. Dışarıdan tarafından yerinin saptanması imkânsız olan denizaltılardan yollanan daha güçlü füzeler geliştirme Fransızların düşündüğü çözüm.

Le Monde yazarı Michel Tatu ise, çeyrek yüzyılın sonunda ABD'nin, topraklarını yüzde 100 güvenceye alabileceği teknik olanakları bulacağı tezine ağırlık veriyor. Tatu, bunu karşılık Amerikalıların Avrupa'ya olan ilgisinin azalmayacağını, tersine yükümlülüklerini yerine getirmede anti atom uzay kalkanının olumlu rol oynayacağını öne sürüyor.

Görüldüğü gibi Amerika-Avrupa diyalektiği SSG programıyla birlikte daha da karmaşık bir yumak halini almış bulunuyor. Gorbaçov'un geleceğe dönük birçok sorunun kesin karşılığını bilinmemesinden hareketle, Avrupalıları Amerika'dan uzaklaştırmaya çalışacağı, Sovyetler'in temel dış politikasını **'Atlantik'in iki kıyısı arasında ikilik yaratma'** olarak görenler tarafından öne sürülüyor.

AVRUPA'NIN GÜÇLÜKLERİ

İngiliz Dışişleri Bakanı Howe, 21 Mart 1985 tarihinde Paris'te yaptığı konuşmasında, Avrupa ülkelerinin şu dört ana konuda dengeyi bulma güçlükleriyle karşı karşıya olduklarını ifade ediyordu:

1. Amerika'ya yaslanmayla savunma konularında Avrupa kimliğini güçlendirme arasında denge,

2. Ulusal savunma düzeyinde özerklik isteyimiyle işbirliği mantığı arasında denge,

3. Çeşitli caydırıcılık kavramları arasında denge (konvansiyonel, nükleer ve şimdi de uzay)

4. Güçlü bir savunma gereksinimiyle Avrupa'nın diğer yarısıyla ilişkileri düzeltme arasında denge.

Bu sıralamanın, halen Batı Avrupalı hükümetler içinde, ABD'ye en sadık olarak bilinen Thatcher hükümetinin Dışişleri Bakanı tarafından yapıldığını unutmayalım.

Zirvede "gr

***ABD** ile Sovyetler arasındaki yumuşamanın temel noktalarından biri olarak görülen "gri bölge" şöyle çizilebilir: ABD ve Sovyetler'in kesin nüfuz bölgeleri ilan ettikleri yerlerin dışında kalan dünya ülkeleri...*

TANJU AKERSON

NEW YORK — Geçen başkanlık seçiminde Demokrat Parti adayı olarak kendisinden söz ettiren senatör **Gary Hart "Sonrum şansımız bayağı iyi.. Her sabah kalktuğumda ya radyonun düğmesini ya da gazetenin sayfasını çevirir çevirmez dünyanın bir yerinde bir krizle karşılaşmayı bekliyorum.. Ya Duarte ya da Botha vuruldu. Marcos devrildi, Güney Kore hükümeti gitti türünden haberleri duymaktan korkuyorum... Çünkü yaptığımız, kaçınılmaz olan bir şeyi geciktirmek yalnızca.. Askeri güç bu sorunlara çözüm getirmez"** diyor...

Gary Hart'ın kötü haberler beklediği ülkelerden bazıları, Amerikan diş politika sözcüğünde kullanılan deyimiyle **"Gray Areas"** yani **gri bölgeler..** Bu hafta Cenevre'de yapılacak Reagan - Gorbaçov zirvesinde nükleer silahlar, Yıldız Savaşları pazarlığının dışında ele alınacak bir konu da bu.. Bu gri bölgelerde gerginliğin azaltılmasının ABD - Sovyet ilişkilerinin düzelmesine büyük katkısı olacağı görüşü Washington'a egemen... Nitekim Başkan **Reagan** BM konuşmasında gri bölgedeki ülkeler arasından kendi politikasına uygun beş ülkeyi seçerek bu yolda bir pazarlığı Moskova'ya açıkça önerdi.. Gri bölgelerde bir uzlaşmanın nasıl gerçekleşeceği Cenevre'de **"bölgesel çatışmalar"** başlığı altındaki gündem maddesinde tartışılacak...

REAGAN YÖNETİMİ İÇİN MİHENK TAŞI...

Washington ile Moskova arasında bir yumuşamanın temel noktalarından biri olarak görülen gri bölge olayının tanımı şu: ABD ve Sovyetler'in kesin nüfuz bölgeleri olarak ilan ettikleri ve bu durumu karşılıklı

Shultz

kabul ettikleri yerlerin dışında kalan dünya ülkelerinden oluşuyor gri bölge... Bir başka deyişle statükoyu korumak için hemen doğrudan askeri müdahaleye geçebilecekleri ülkelerin dışında kalan bölgeler... Dünya haritasına iki süper gücün arasında paylaşılmış olduğu gerçeğinden kalkarak bakıldığında ortaya çıkan bu değerlendirme, Reagan yönetiminin mihenk taşlarından biri... Dışişleri Bakanı Shultz açıkça söylüyor: **"1970'lerde Sovyetler askeri gücünü çoğaltarak Angola, Kampuçya, Etiyopya ve Afganistan'a müdahale etti. Batının kendisine karşı koyamayacağı inancındaydı bunu yaparken... Ama şimdi Amerikan askeri ve ekonomik gücü yeniden gelişti... Sovyetler ise tam karşıtı ekonomik güçlükler ve huzursuz müttefikler ile karşı karşıya... Sovyet diplomasisi ve yandaşları dünyanın birçok yerinde savunma halinde... Artık yıllarca Batı yanlısı yönetimlerde karşı yönlendirilen komünist gerilla hareketlerinden sonra şimdi komünist rejimlere karşı gerilla hareketleri görüyoruz... Afganistan, Kampuçya, Nikaragua gibi..."**

ABD yönetimine göre Reagan Başkan olduğundan beri yani 1980'den bu yana Sovyetler Üçüncü Dünya'da hiçbir ilerleme kaydedemedi. Amerika gri bölgenin bazı bölümlerinde durum tam tersine bile döndü... Yani Sovyetler gri bölgede Shultz'un ifade ettiği doğrultuda kendilerine karşı güçlenen bir hareketle yüz yüze.

ON YILDA NE OLDU?

1975'te **Brejnev** ve ABD Başkanı **Ford** Vladivostok'ta son zirveyi gerçekleştirdiklerinde gri bölge açısından Washington ile Moskova'nın belirli bir uzlaşma vardıklarını söyleyebiliriz aslında... Vietnam'da yenik düşen ABD Tayland dışında Hindi Çin yarımadasından nüfuzunu çekmeyi kabullenmişti. Afrika'da ise Angola gibi eski Portekiz sömürgelerinin yerine Sovyetler ve Küba'nın aktif desteği ile sol radikal rejimlerin işbaşına gelmesine evet demeyi göze almıştı... Yine Afrika'nın Kızıldeniz'e bakan stratejik köşesinde Etiyopya ABD'den uzaklaşıp Sovyetlere, Somali ise Moskova'dan uzaklaşıp Washington'a yaklaşıyordu.. Buna karşılık Vladivostok zirvesinin uzantısı doğrultusunda Mısır - İsrail barışı gerçekleşiyor, Moskova'nın Ortadoğu'daki ağırlığı eskiye oranla önemli ölçüde hafifliyordu. 1980 başına kadar gri bölgede iki süper gücün belirli statükoyu koruduğu, önemli değişimler gözlenmediği söylenebilirdi. O kadar ki Nikaragua'da Somoza rejiminin devrilmesine bile **Carter** yönetimi insan hakları politikası çerçevesinde yeşil ışık yakıyor, Sandinista iktidarını gri bölgede negatif bir gelişme olarak değerlendirmiyordu... Ancak 1979'un son günlerinde İran'da Şah'ın devrilmesi, Sovyetler'in Afganistan'a doğrudan müdahalesi bir anlamda Vladivostok'taki mütarekeye son verdi.. Carter döneminin son günlerinden başlayarak ve Reagan'da retorik olarak da hırçınlaşarak şiddetlenen Sovyetlere karşı gri bölgede saldırgan politikası yürütülmeye başlandı, Nikaragua'ya askeri ve ekonomik baskı, Libya uçaklarını düşürme, Lübnan'a deniz piyadeleri gönderme, Grenada adasına müdahale bu gri bölgede Vietnam sonrası aktifleşme politikasının belirgin örnekleri oldu...

MASAYA OTURURKEN DEĞERLENDİRME...

Cenevre'de masaya otururken Reagan yönetiminin gre bölgelerdeki durum değerlendirmesi şöyle özetlenebilir. Afganistan'da Pakistan kanalıyla yapılan ve geçen yıl 250 milyon doları bulduğu açıklanan örtülü yardım Sovyetleri güç duruma düşürme açısından sonuç vericidir. Moskova televizyonunda Afganistan'daki savaş ile ilgili haberlerin ilk kez gösterilmeye başlaması bunu göstermektedir... Reagan yönetimi, Kampuçya'da hükümet karşıtı grupları desteklemeyerek Hindi Çin'de de 1975 statükosunu bozma gücünde olduğunu Mos-

bölge" olayı

kova'ya hissettirme eğilimdedir. Kongreden bu yıl ilk kez Sovyetlerin desteklediği Kampuçya hükümetine karşı savaşan iki örgüte askeri yardım çıkmaktadır.. Benzer bir girişim Angola'da hükümet karşıtı gerillalar için de söz konusudur. Nikaragua'ya gelince, Savunma Bakanı **Weinberger'in "İkinci bir Küba'ya katlanamayız"** görüşü doğrultusunda, Sandinist rejimi devirmek için silahlı mücadele veren gerillalara yardım kongreden geçmektedir artık... Son derece komplike bir süreçten geçen Ortadoğu sorunu, 10 yıl önceki Sovyet ağırlığının asgariye indiği statükosunu korumaktadır. İsrail'in Kral **Hüseyin** ve Filistin heyetiyle yapacağı görüşmelerin kotarılma aşamasında Reagan yönetimi, Ortadoğu'yu Cenevre'de gündem dışı bırakma eğiliminde gözükmektedir..

Kral Hüseyin

Reagan yönetiminin gri bölgeye bu yaklaşımı ile ilgili olarak önemli bir etkeni gözden kaçırmamak gerek.. O da şu: Reagan tüm popülerliğine karşın dış politikada bir ulusal konsensus (fikir birliği) gerçekleştirmiş değil.. ABD siyasal çevrelerinin önemli bir bölümü gri bölge olayına farklı bakıyor.. Onlara göre Reagan yönetiminin sert tutumuyla Amerika'nın gerçek stratejik gücü arasındaki fark son derece tehlikeli.. Yani şaftaki sertlikle eldeki güç birbirini tutmuyor.. Eski savunma bakanlarından **James Schlesinger "Hiçbir askeri harcama ne kadar yüksek olursa olsun Amerika'ya 1950'lerdeki rakipsiz üstünlüğünü geri getirmez.. Bugünkü dış politika yetersiz güçlerle blöf yapmaya dayanıyor"** demekte. Achille Lauro olayındaki mmoral düzeltici gövde gösterisine karşın Amerika'nın gücünün kısıtlı olduğu görüşü bu çevrelerde egemen... Kaldı ki bizzat Savunma Bakanı Weinberger bile gri bölgede Amerikan askeri gücünü kullanmında çekimser... Lubnan'dan çekilme olayında olduğu gibi bu konuda son derece dikkatli davranılmasını istiyor.. Ancak ulusal bir konsensus sağlanması ve kazanılabilecek açık hedefler belirlenmesi halinde Pentagon'un devreye girebileceği görüşünde... Bu durumu eski dışişleri yetkililerinden **Eagleburger "Orta sınıf Amerikan yurttaşı dışarda askeri güç kullanmanın iyi bir şey olduğuna inanmıyor"** şeklinde açıklamakta...

TÜRKİYE VE GRİ BÖLGE

1975 Vladivostok zirvesi ABD- Sovyet detantının perçinleştiği bir olay olarak izlenirken iki süper gücün denge değerlendirmesinde her ülke, yerinin ne olduğunu merakla soruşturmuştu.. Kıbrıs çıkarmasını gerçekleştirmiş ve ABD tarafından silah ambargosu konmuş Türkiye, dış politikada hareketli bir dönem geçiriyordu.. Siyasal çevrelerde **"Vladivostok'ta Türkiye gri bölgede bırakılmış mı, bırakılmamış mı?"** yolunda spekülasyonlar yapılmıştı... O yıldan bu yana gelişmeler, hem Türkiye hem de dünyadaki gelişmeler Türkiye açısından gri bölge olayı üzerine bir takım değerlendirmelere varılmasını sağlayabilir.. Geçmişle ilgili bu değerlendirmeleri bir yana bırakıp **"bugün ne olabilir?"** sorusuna döndüğümüzde 1985 Cenevre zirvesine giderken ABD'nin gri bölge kavramının altını çizmekte büyük yarar var.. Cumhuriyetçisinden demokratına, liberalinden muhafazakârına kadar tüm ABD siyasal kadrolarının görüşbirliği içinde olduğu noktalar şunlar: Bir Sovyet saldırısı karşısında hemen Batı Avrupa'ya taahhütümüz yerine getiririz... Japonya, Kore, Avustralya, Yeni Zelanda için de aynı şey söz konusudur.. Hatta bir savunma anlaşmasıyla bağlı resmi bir müttefik olmamasına rağmen İsrail de bu çerçevededir.. Öteki ülkelere gelince, onlar konusunda kesin bir görüş birliği yok. Yani gri bölge... New York Times bu konuda şöyle diyor: **"Yukarda sıralanan ülkelerle ilgili durum dışında ABD'nin ne yapacağı söz konusu olduğunda işler karışıyor.. Olay Üçüncü Dünya ülkelerine geldiğinde herkesin üzerinde anlaştığı bir yaklaşım olmadığı herkesçe kabul ediliyor."**

Bu, şu demek... ABD Batı Avrupa, Japonya, Avustralya, Yeni Zelanda, Kore ve İsrail dışında taahhütlerini kesin yerine getireceği mesajını vermiyor.. Yani gri bölge yaklaşımı güdüyor... Bu bağlantı içinde Türkiye - gri bölge ilişkisinin yanıtı basitleşiyor. Türkiye Batı Avrupa kavramı içine girdiğine göre gri bölge dışında kalıyor demektir. Ama Türkiye'nin Batı Avrupa kavramı içinde kaypak bir zeminde seyretmesi, ve İsrail gibi özel bir konumu olmaması ister istemez 1985 Cenevre zirvesinde olmasa bile tarihsel süreç içinde gri bölge sorusunu canlı tutuyor.

Başkan Reagan'ın Cenevre'de gerginliği azaltma yolunda gri bölgede atılacak adımı şöyle belirlemesi beklenebilir... ABD siyasal çevreleri pratik bir yaklaşımla Afganistan ile Nikaragua arasında bağlantı kuruyor.. Moskova Afganistan'dan asker çekmeye başlayarak görüşme yolunu açsın, biz de Nikaragua üzerinde baskıyı kaldıralım, deniyor. İki ülkenin sınırları yakınında başlayan bir uzlaşmanın genel ilişkileri etkileyecek yararı üzerinde duruluyor... Böyle bir uzlaşmanın öteki krizli bölgelerin çözümüne kendiliğinden olumlu etki yapacağı görüşü var..

Moskova'nın böyle bir yaklaşıma nasıl tavsiır alacağı henüz belli değil. Ama pazarlığa açık olduğu kanısı var. Bu arada Washington'daki Brookings Enstitüsü üyelerinden profesör **Jerry F. Hough** Gorbaçhov'un tutumu konusunda ilginç bir ışık tutuyor.. Gorbaçhovv, zirvede istediği sonucu alamazsa, yani Reagan ile silah yarışını kısıtlayıcı bir anlaşma sağlayamazsa oynamak istediği esas kartı oynayabilir. O da şu: Avrupa ve Japonya ile ilişkileri geliştirmek.. Başta **Gromiko** olmak üzere Kremlin'deki dünya sorunlarına ABD ile birlikte yaklaşma politikasının savunucularına karşı Gorbaçhov ilendi **"işte gördünüz, Amerikalılar bizle anlaşmıyor"** silahı ile dönebilir ve güçlü biçimde Avrupa ve Japonya'ya açılma politikasını başlatabilir.

Bu Reagan - Gorbaçhov arasında gri bolge pazarlığını bir satranç oyunu gibi görenler için değişik bir acı getiriyor. **"Eğer Sovyetlerin yeni lideri ileri sürüldüğü gibi dünya çapında yeni denge politikaları peşindeyse bu tutum gri bölge olayına nasıl yansır?"** sorusu sorulabilir. Cenevre zirvesi herhalde bu soruya da yanıt getirecek. □

Ankara Reagan-Gorbaçov zirvesine nasıl bakıyor?

Hem kaygılı, umutlu

Ankara, ABD'nin bölgesel anlaşmazlıkların Sovyetler'le ikili müzakere konusu yapılması yolundaki önerisinden alerji duyuyor... "Ya iki devlet, örneğin Kıbrıs sorunu üzerinde kendi başlarına anlaşırlarsa..."

SEDAT ERGİN

OLAY 1

Tarih: 17 ekim. **Yer:** Birleşmiş Milletler/ New York. Başbakan **Turgut Özal** Genel Kurulda ABD Başkanı **Ronald Reagan**'ın konuşmasını dinledikten sonra, kulise çıktığında konuşmayı nasıl karşıladığını soran gazetecilere, **"Konuşma metnini bir okuyayım.. Ondan sonra görüşlerimizi açıklarım"** dedi. Gazeteciler hayretler içinde kalmışlardı... **"Reagan'ı dinlemediniz mi ki beyefendi?"** Özal'ın hemen yanıbaşında duran Türkiye'nin BM nezdindeki daimi delegesi Büyükelçi **İlter Türkmen,** renk vermiyordu. Özal, **"Dinlemesine dinledim de bir kez de dikkatli okumak gerekecek"** dedi. Özal, sonra düzenlediği basın toplantısında Reagan'ın konuşmasında yalnızca **"bazı unsurları"** olumlu bulduğunu söyleyerek, Başkan Reagan'ın zirveyle ilgili önerileri karşısında mesafeli bir tutum takınacaktı.

OLAY 2

Tarih: 7 kasım. **Yer:** Sovyet Büyükelçiliği salonları/ Ankara. Geçmiş dönemlerde önemli devlet görevlerinde bulunmuş iki şahsiyetin konuşmalarının oldukça renkli geçtiği, çevrelerine toplanan kalabalıktan anlaşılabilirdi. Yanlarındaki genç Sovyet diplomatının da yer yer kahkahayı koyuverdiği dikkat çekmekteydi. Bu koyu sohbetin konusu başlarından geçen komik bir durum değil, Cenevre'de yapılacak Reagan-Gorbaçov zirvesiydi. Daha kısa boylu olanı, **"İki liderin anlaşarak zirvenin müspet bir şekilde sonuçlanmasını canıgönülden temenni ediyoruz"** diyordu. Karşısındaki daha cüsseli muhatabı ise kendine özgü üslubu içinde **"yok"** diyordu, **"aman anlaşmasınlar..."**. **"Niye?"** diye

Turgut Özal

sorulduğunda şaka yollu yanıtı şu oluyordu: **"Bunlar anlaşırlarsa bizim halimiz ne olur? Bakarsın günün birinde bizim hakkımızda da anlaşırlar..."** Konuşanlardan birincisi eski Milli Savunma Bakanı **Ümit Haluk Bayülken,** ikincisi ise eski Dışişleri Bakanı **İhsan Sabri Çağlayangil**'di...

OLAY 3

Tarih: 13 kasım. **Yer:** TBMM Bütçe Plan Komisyonu salonu.

Milli Savunma Bakanı **Zeki Yavuztürk** şöyle demekteydi: **"Sayın üyeler, yüzyılımızın son onbeş yılına girilirken, global barış 1950'lerden beri olduğu gibi, hassas bir nükleer dengeye istinat etmekte: Süper devletlerin bu oynak dengeyi kendi lehlerine değiştirebilme tutkusu ile sürdürdükleri yarışın, sadece daha ileri ve tehlikeli düzeylerde yeni dengelerle sekteye uğradığı, sonra yeniden devam ettiği görülmektedir."**

Yavuztürk'ün gerek ABD gerek Sovyetler Birliği'ni aynı kefeye koyduğu göze çarpmaktaydı. **"Halen bu yarışın uzaya da sıçraması ciddi bir ihtimal olarak gündemdedir"** dediğinde, Yavuztürk'ün bu mesajı herhalde Sovyetler'e değil diğer **"tutkulu"** süper güç ABD'ye gitmekteydi.

İşte Ankara'nın ABD ve Sovyet liderleri arasında uzun yıllardan sonra yapılan ilk zirveye nasıl baktığını anlatmak gerekirse, herhalde yukarıda anlattığımız üç olay bize yeteri kadar ipucu vermektedir. ABD Başkanı Reagan ile Sovyetler Birliği lideri Gorbaçov, Cenevre'de bir araya gelirlerken, Ankara, bu zirveye umut ve şüphe karışımı duygular ve bunun yanı sıra, somut beklentilerle yaklaşıyor. Şimdi bunları sıralayalım:

1-Ankara umutlu: Ankara, biri **"en yakın müttefiği"**, diğeri ise **"en büyük komşusu"** bu iki devletin liderlerinin bir araya geliyor olmalarını bile başlı başına **"olumlu"** ve **"sevindirici"** bir olay olarak karşılıyor. Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Büyükelçi **Necdet Tezel**'in geçen hafta İstanbul'da yapılan Doğu Akdeniz'in Güvenliği Semineri'nde belirttiği gibi, **"Türkiye, her zaman Doğu ile Batı arasında yumuşamadan yana..."** Ankara'nın resmi görüşü şu:

**"Biz, Batı ile Doğu arasında diyaloğun sürdürülmesini daima desteklemişizdir. Genel ve kontrollü bir silahsızlanma yolunda atılacak adımlar, uluslararası ilişkilerde mevcut gerginliklerin azaltılmasına katkı sağlayacaktır. Uluslararası anlaşmazlık-

ların en korkulu ve en sürekli biçimde kendini gösterdiği bir bölgede bulunan Türkiye, dünyada ve bölgede barış ve istikrar ortamının tesisini samimiyetle arzu etmekte ve bu amaçla gayret göstermektedir."

Resmi görüş bu olunca, zirvenin Doğu-Batı ilişkilerinde olumlu bir hava yaratması umuluyor. Çünkü Doğu-Batı ilişkilerinin gergin bir şekilde seyrettiği bir uluslararası ortamda Türk dış politikasının da bu ortamdan olumsuz yönde etkileneceği, hareket serbestisinin daralacağı kaçınılmaz. Dışilişkilerde rahatlık istendiğinde yumuşama bunun zorunlu bir çevresel koşulu olmakta.

Ankara, Reagan'ın yeni önerisinden kaygılı

2-Ankara kaygılı: Ankara, Başkan Reagan'ın zirveye getirdiği **"bölgesel anlaşmazlıkların Sovyetler Birliği ile ABD arasında müzakere konusu yapılması"** yolundaki önerisini kaygı ile **"soğuk"** karşılıyor. Açıkça ifade edilmemekle birlikte, Reagan'ın önerisi **"kaygı verici"** bir tutum olarak nitelendiriliyor. Başbakan Özal'ın da New York'ta Reagan'ın konuşmasından sonra takındığı mesafeli tutum da aslında bu soğukluğu yansıtıyor. Çünkü Türkiye, Dışişleri Bakanı **Vahit Halefoğlu**'nun deyişiyle, **"orta çapta büyük bir devlet"** olarak, büyük devletler önemli bölgesel konular üzerinde kendi aralarında anlaşma yoluna gittikleri takdirde bunun günün birinde kendisini de olumsuz yönde etkileyebileceğini hesaplıyor. Örneğin, ya Sovyetler birliği ile ABD günün birinde Kıbrıs sorununda karşılıklı bir anlaşmaya girderlerse ne olur? İki büyük devletin, Türkiye'nin bulunduğu bölge ile ilgili kendi aralarında bazı uzlaşmalara varmaları bir bölge ülkesi olarak rızası alınmayan Türkiye'yi olumsuz yönde etkilemez mi?

Eski Dışişleri Bakanı Çağlayangil'in de Sovyet Büyükelçiliği'ndeki sözleri aslında bu kaygının Ankara'daki **"nüfuzlu"** çevrelerde çok yaygın bir şekilde paylaşıldığını gösteriyor.

Genel dengeden yana

3-Avrupa'nın güvenliğinde hassas: Ankara, Cenevre'de iki lider arasında gerçekleşecek buluşmanın sonuçlarına **"global denge"** bakımından bakıyor. Ankara, varılabilecek olası bir anlaşmanın Avrupa'yı Doğu ile Batı arasındaki genel dengenin dışında bırakmaması gerektiği konusunda birinci derecede hassas. Ankara'ya göre Cenevre zirvesi sonrası Avrupa'nın güvenliği (dolayısıyla Türkiye'nin güvenliği) bu genel dengenin dışında ayrı bir stratejik iklim olarak değerlendirilmemeli. Yapılacak düzenlemelerde Avrupalı NATO müttefikleri de genel dengenin koruyucu şemsiyesinden yararlanabilmeyi sürdürmeli.

Danışmanlara önem veriyor

4-Ankara söz sahibi olmak istiyor: Ankara, genel barış ve güvenliğin anahtarının iki süper gücün elinde bulunması gerçeği karşısında kendi bulunduğu ittifak içinde zirve ve sonrasında yapılacak müzakerelerde söz hakkı istiyor. Bu noktada Ankara, Avrupa ile aynı çizgide buluşuyor. Ankara da Avrupa'daki NATO müttefikleri gibi, "genel barış ve güvenliği doğrudan doğruya" ya da dolaylı surette etkileyen ya da etkileyebilecek temas, görüşme ve pazarlıklarda daha fazla söz sahibi olmayı arzuluyor. Bu açıdan bakıldığında Başkan Reagan'ın zirve öncesi New York'ta Japonya da dahil olmak üzere yalnızca 7 ülkenin liderine bilgi vereceğini açıklamasına tepki duyan ülkelerden birinin Türkiye olması şaşırtıcı değil. Avrupalı NATO müttefiklerinin kendilerine danışılmaması konusunda gösterdikleri tepkilere NATO Konseyi'nde Türkiye'nin temsilcisi Büyükelçi **Osman Olcay** da katıldı ve Reagan'ın bu sözleri karşısında **"sözünü esirgemeyen"** bir konuşma yaptı. Bu tepkiler üzerine sonuçta ABD bütün müttefiklerin gönlünü almak amacıyla Brüksel'de bir NATO Dışişleri Bakanları toplantısı yapılmasını önerdi. Geçen ay yapılan bu toplantıda Türkiye'yi temsil eden Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu, konuşmasında, müttefikler arası danışmaların önemine değindi.

ABM anlaşması, Doğu-Batı ilişkilerinin anayasasıdır

5-Ankara, ABD'nin yapıcı olmasını istiyor: ABD Başkanı Reagan'ın BM'deki konuşmasında Sovyet lideri Gorbaçov'un nükleer sistemlerde yüzde 50'lik indirime gidilmesi yolundaki önerisine karşı bir öneri getirmemesinden Ankara da hayal kırıklığına uğramış ve diğer Avrupalı müttefikleri gibi NATO içerisinde ABD'yi, Sovyetler Birliği'ne özlü önerilerle karşılık verilmesi konusunda sıkıştırmıştı. Ankara, Gorbaçov'un önerilerini özünde, **"dünya kamuoyunu etkilemek üzere"** ve **"gayet akıllıca"** hazırlanmış bir metin olarak görüyor. Ankara, ayrıca Gorbaçov'un Batı kamuoyunda da oldukça etki yaptığı kanısında. Sovyetler Birliği'nin, ABD'nin **"Yıldız Savaşları"** projesinden vazgeçmesi yolunda getirdiği 10 koşula ise katılmıyor. Ankara'ya göre **"Cenevre müzakerelerinin gündeminde zaten uzay savunma sistemleri de"** bulunuyor. Hal böyle olunca, Ankara'ya göre **"Sovyetler'in bu konuda yürüttüğü mantığa katılmak mümkün olmuyor."**

Ancak, Ankara yine de ABD'ye **"Yıldız Savaşları"** projesinde sonsuz bir destek vermekten yana değil. Araştırma aşamasına destek veriyor ve anti balistik sistemleri sınırlayan **"ABM anlaşması"**'nın Doğu-Batı ilişkilerinin anayasası olarak korunmasına önem veriyor.

Sovyet füzeleri ne olacak?

6-Sovyet füzeleri, Ankara'yı tehdit etmesin: Ankara Cenevre zirvesi sonrası Washington ile Moskova arasında yürütülecek pazarlıkta Sovyetler'in Avrupa'daki SS-20 füzelerini Urallar'ın gerisine çekmesi yolunda bir anlaşmaya gidilirse, bu nükleer sistemlerin Türkiye'yi menzili içine almayacak bir derinliğe çekilmesini istiyor. Bu görüşünü Cenevre görüşmelerinde Batının pazarlık pozisyonu olarak belirlenmesi amacıyla daha 1983'te ABD'ye duyuran Ankara, SS-20'ler Avrupa'dan Urallar'ın gerisine çekildiği takdirde, 80'inci boylamın da gerisinde konuşlandırılmasını istiyor. Ancak bu konuşlandırılma olasılığı karşısında bu kez Çin Halk Cumhuriyeti, Japonya **"feryadı basıyorlar"**, çünkü füzelerin Türkiye'yi vuracak bir derinliğe çekilmesi, Japonya ile Çin'in vurulabilir bir menzil içine girmelerine yol açıyor.

Stratejik önemi konusunda kıskanç

7-Ankara stratejik öneminin azalmayacağı kanısında: Ankara, Cenevre zirvesi ve sonrasında yapılacak düzenlemeler ne şekilde sonuçlanırsa sonuçlansın, stratejik durumu konusunda son derece duyarlı. Ankara'ya göre Türkiye, hangi düzenleme olursa olsun, tehdidin dışında kalmayacak. Çünkü bulunduğu bölgedeki konvansiyonel güç dengesi, Cenevre görüşmelerinden bağımsız olarak daha uzun yıllar Türkiye'yi etkilemeye devam edecek.

8-Ankara çok şey beklemiyor: Ankara, Reagan-Gorbaçov zirvesi öncesinde iyimserliğini korumak istiyor. Ancak yine de aşırı bir iyimserliğe kapılmış değil. Bir yetkilinin deyişiyle **"gerçekçi"** ve en azından zirvenin sonuçlarının bu aşamada "genel nitelikte" kalacağına inanıyor.

Gorbaçov, isabetli ve cesurane yönelişler içinde

NAMIK KEMAL YOLGA *

Birleşik Devletler ve Sovyetler Birliği liderlerinin Cenevre buluşmasını, sadece gerçekleşebilmiş olması bakımından bile çok önemli ve ilerisi için ümit verici bir gelişme olarak değerlendiriyorum.

İki süper devlet arasındaki gelişmelerin bütün diğer memleketler bakımından taşıdığı ağırlığı, sade bir benzetme ile dünyada güzel havaların da kötü havaların da bu ilişkilerin rengine göre oluştuğunu söyleyerek vurgulayabiliriz. Dolayısıyla genel olarak Doğu-Batı, özellikle ABD-SSCB ilişkilerinde her yumuşama belirtisi, hepimiz için sevindirici oluyor.

İki lider, temel konu olarak nükleer silahlar yarışını durdurmaya yönelik bir anlaşma arayacak. Bu derece önemli ve çok yönlü bir sorunun bir tek toplantıda çözümlenebilmesi elbette beklenemez. Fakat bir iki prensip üzerinde, hatta tali bazı noktalarda mutabakat, yahut müzakerelere devam kararı, daha sonraki gelişmeler için yeterli bir hareket noktası olur. Tekrar ediyorum: Somut sonuçlar ne olursa olsun, sadece buluşma vakasını, bütün insanlığı felakete sürükleyecek bir gidişi durdurma iradesinin her iki tarafta varlığını göstermesi bakımından, memnuniyetle, başarı dilekleriyle karşılanmak gerekir.

Olayın Sovyet tarafı ile ilgili anlamı, ayrıca belirtilmeye değer: Genel sekreterliğe seçilişinden beri geçen çok kısa zamanda Sayın **Gorbaçov**, içerde ve dışarda olumlu yönlerde kararlılık ve dinamizm ile hareket edeceğini gösteren sinyaller verdi. Çok kısaca şöyle ifade edeyim: Silahlanma yarışının yükü, kalıplaşmış ideolojik yöntemler ile ekonominin ve insan tabiatının değişmez kural ve eğilimleri arasındaki çelişkilerin etkisine eklenerek ve çok zengin doğal kaynakların varlığına rağmen, rejimin Sovyet halkına vaat ettiği ölçüde bir refah seviyesi sağlanmasını engelleyegelmiştir. Şimdi yeni genel sekreterin bu konularda isabetli olduğu kadar köklü ve cesurane yönelişler içinde olduğu izlenimindeyim.

Silahsızlanma konusunda, esasen halkların refahına daima ve çok daha büyük öncelik vermeye alışık olan Batı demokrasilerinde istekli muhataplarıbulacağından şüphe etmiyorum. Sayın Gorbaçov, silahsızlanma ve ekonomi alanlarında elde etmeye kararlı göründüğü -bizlerin de temenni ettiğimiz- başarılara bir de Afgan halkına reva görülen zulme son verme kararını ekleyebilirse, hem kendi halkına, hem de bütün insanlığa büyük bir hizmette bulunan bir devlet adamı olarak belirecektir.

* Moskova eski Büyükelçisi

Çağlayangil değerlendirdi:

Süper güçlerin gizil emellerinden etkileneceklerin başında Türkiye gelir

LEYLA TAVŞANOĞLU

Eski Dışişleri Bakanlarından **İhsan Sabri Çağlayangil**, ABD Başkanı **Ronald Reagan** ile Sovyet lideri **Mihail Gorbaçov** arasında 19 kasımda İsviçre'nin Cenevre kentinde yapılacak doruk toplantısı öncesinde, görüşmenin Türkiye'yi ve dünyayı nasıl etkileyeceği konusunda bir değerlendirme yaparken, **"Süper güçlerin gizli emelleri varsa bundan ilk önce stratejik coğrafi bölgelerde oturanlar etkilenecektir. Türkiye bunların başında gelir"** dedi. Çağlayangil **"Dünyanın huzuru için bence herkesin bulunduğu yerde uslu ulsu, hakkına razı olarak ve başkasının hakkına göz dikmeden oturması, yeni meseleler çıkartmaktan sakınması en isabetli yol olacaktır"** diye de ekledi.

Cumhuriyet'in, Reagan'ın bir süre önce Gorbaçov'a yaptığı **"dünya ülkelerini paylaşma önerisi"** diye basın tarafından nitelenen görüşlerinin de zirvede ele alınacağının bildirildiği, bu çerçeve içinde zirvenin Türkiye'yi nasıl etkileyeceği yolundaki sorusuna Çağlayangil'in yanıtı şöyle oldu:

"Zirve toplantısında görüşülecek her şeyin açıklanması beklenemez. Sorunuzdaki, dünya ülkelerini paylaşma teriminin anlamını pek kavrayamadım. Eğer bundan 'dünya ülkelerini etkilemek' kastolunuyorsa bu hal değişik ölçü ve yöntemler kullanılarak zaten uygulanıyor. Paylaşmak terimi, işgal etmek anlamına alınırsa dünyanın, üstün güçlü devletleri arasında varılacak anlaşmayla bölüşülebileceğini sanmıyorum.

Güçlü olmak, ihtirasları tatmine her zaman yetmiyor. Haklı da olmak gerekir. Zora dayanan girişimler kalıcı olmuyor. Olsaydı artniyetler çoktan gerçekleşirdi. Zirvenin bu çerçeve içinde Türkiye'yi nasıl etkileyeceğini soruyorsunuz. Süper güçlerin gizli emelleri varsa bundan ilk önce stratejik coğrafi bölgelerde oturanlar etkilenecektir. Türkiye bunların başında gelir."

Çağlayangil, zirve öncesinde, üstelik ABD ile Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması'nın düzeltilmesi amacıyla görüşmeler sürerken Genelkurmay Başkanı Orgeneral Necdet Ürüğ'un Sovyetler Birliği'ni ziyaretini nasıl değerlendirdiği sorusuna karşılık şu görüşlere yer verdi:

"Sayın Genelkurmay Başkanı'nın Moskova ziyaretiyle Amerikan-Sovyet liderlerinin Cenevre toplantısı arasında ilişki kurulmasına karşıyım. Gerek ziyaret, gerekse Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması aynı kriterlerle değerlendirilmemelidir."

Reagan-Gorbaçov zirvesinin sonuçlarının dünyadaki dengeleri, dünya konjonktürünü önemli bir biçimde değiştirip değiştirmeyeceği sorusuna da Çağlayangil'in yanıtı şu oldu:

"Reagan-Gorbaçov buluşmasının dünya dengelerini esaslı biçimde değiştireceğini söylemek benim için mümkün değildir. Bu toplantının beklenmedik gelişmelere neden olacağını veya sürprizli sonuçlar getireceğini sanmam. Dünyanın huzuru için bence herkesin bulunduğu yerde uslu uslu, hakkına razı olarak ve başkasının hakkına göz dikmeden oturması, yeni meseleler çıkarmaktan sakınması en isabetli yol olacaktır kanısındayım."

Orta menzilli füzeler

Avrupa'da denge mi?

NİLAY KARMAN

"Hastanede yatarken, tahmin edeceğiniz gibi düşünecek çok zamanım oldu. Bir gün SSCB lideri Leonid Brejnev'e kendi el yazımla özel bir mektup yazmaya karar verdim. Ona, 10 yıl önce California'nın San Clemente kentinde, Başkan Nixon'la bir dizi görüşme yaparken karşılaşmamızı ve aramızda geçen diyaloğu anımsattım. Şimdi size Brejnev'e yazdığım mektubun ilk paragrafını okuyacağım."

Sayın Başkan,

Hatırlarsanız, karşılaştığımızda, size tüm dünyadaki milyonlarca insanın umutlarını bu önemli toplantılara bağladığının farkında olup olmadığınızı sormuştum. Siz de elimi iki elinizin arasına alıp bana durumun farkında olduğunuzu belirtmiş ve tüm kalbinizle, ruhunuzla kendinizi, bu umutları gerçekleştirmeye adadığınızı söylemiştiniz. O insanlar hâlâ aynı umutları taşıyor...

ABD Başkanı **Ronald Reagan**'ın tam dört yıl önce 18 Kasım 1981'de Washington'daki Ulusal Basın Kulübü'nde yaptığı bu konuşma tüm Batı kamuoyununda büyük yankı uyandırıyordu.

Reagan, Ulusal Basın Kulübü'nde o gün yaptığı konuşmada **Brejnev**'e yazdığı mektuptan söz ederken, Batı kamuoyunda büyük yankılar uyandıran ünlü **"sıfır çözüm"** önerisini gündeme getiriyordu. (SSCB, Doğu Avrupa'ya yerleştirdiği SS-20 füzelerini sökerse, ABD de NATO kararı uyarınca beş Batı Avrupa ülkesine Pershing-2 ve Cruise füzelerini konuşlandırma planından vazgeçecekti.)

Reagan'ın, SSCB'ye **"sıfır çözüm"** önerisini yaptığı o konuşmanın üzerinden tam 4 yıl geçti. Bu süre içinde Kremlin'de 3 kez lider değişikliği oldu. Orta menzilli nükleer füzelere ilişkin öneriler ve karşı öneriler birbirini kovaladı (hâlâ da kovalıyor). Batı Avrupa, **"füzeleri istemiyoruz"** çığlıklarını ile inlerken, ilk parti Cruise ve Pershing-ler Batı Avrupa'da konuşlandırılmaya başlandı. İki süper güç arasındaki ilişkiler zaman zaman **"soğuk savaş"** dönemini anımsatacak kadar gerginleşti. Diyalog kesildi, yeniden kuruldu. Cenevre'deki silahsızlanma görüşmeleri çıkmaza girdi, sonra yeniden başladı. İyi niyet mektupları teati edildi. İki ülkenin dışişleri bakanları, Washington ve Moskova'ya yaptıkları ziyaretlerde liderlerle görüştüler. Sonuçta iki ülke liderinin 19-20 kasımda Cenevre'de bir araya

gelmeleri için, gerekli hazırlıklar tamamlandı. Ne var ki, Avrupa'daki orta menzilli nükleer füzelerin sayısı karşılıklı olarak artarken, nükleer füzelere ilişkin görüş ayrılıkları azaltılamadı.

İkinci Dünya Savaşı sonrası ABD'nin nükleer şemsiyesi altına giren Batı Avrupa, 1970'li yılların sonlarında yaşlı kıtadaki nükleer dengenin SSCB lehine değişmesinden duyduğu tedirginliği gündeme getirdi. Batı Avrupa'nın bu kaygısını kamuoyu önünde ilk açıklayan kişi dönemin Federal Almanya Başbakanı **Helmut Schmidt** oluyordu. Schmidt 1977 yılında İngiltere'yi ziyareti sırasında Londra'da konuyu gündeme getirirken, belki de, Avrupa'daki nükleer füze tartışmasının ilk tohumlarını attığının farkında değildi. Schmidt, ileride kendi ülkesinde doğacak siyasi sonuçları tahmin edememişti. (O dönemin Sosyal Demokrat Başbakanı Helmut Schmidt'in füzeleri destekleyen tutumu, kendi ülkesinde ve partisi içinde büyük eleştirilere hedef olmuş ve siyasal yaşamının son bulmasıyla sonuçlanmıştı.)

ABD'nin Batı Avrupalı müttefikleri SSCB'nin, 1977 yılından itibaren Avrupa'ya konuşlandırmaya başladığı 4.500- 5.000 kilometre menzilli, üç nükleer başlık taşıyan SS-20 füzelerinin kıtadaki nükleer dengeyi Batı aleyhine bozduğunu belirterek, Amerika'nın bu durumu düzeltmesini istiyorlardı. Aslında, Batı Avrupa ülkelerinin kaygısı, büyük ölçüde siyasi idi. SSCB'nin Batı Avrupa ile sınırlı tutacağı bir savaş olasılığında, Amerikan nükleer şemsiyesinin yeterli olmayacağı kaygısına kapılan Batı Avrupa ülkeleri, ABD'yi fiilen kıtanın içine çekmek istediler.

Batı Avrupa hükümetleri kıtaya yerleştirilecek orta menzilli nükleer füzelerin denetiminin tamamıyla ABD'ye verilmesinin, Moskova nezdinde **"daha caydırıcı"** bir görünüm kazanacağına inanıyorlardı.

ABD ve Batı Avrupa ülkeleri arasında yapılan uzun temaslardan sonra, aralık 1979'da Brüksel'de yapılan NATO Savunma ve Dışişleri bakanlarının ortak toplantısında, 5 Batı Avrupa ülkesine, 1983 yılından itibaren toplam 572 adet orta menzilli nükleer füzenin yerleştirilmesi oybirliği ile kabul ediliyordu. Alınan NATO kararı uyarınca, 464 Cruise ve 108 Pershing 2 füzesinin Batı Avrupa'ya dağılımı şöyleydi:

Federal Almanya	: 108 Pershing-2
	: 96 Cruise
İngiltere	: 160 Cruise
İtalya	: 112 Cruise
Belçika	: 48 Cruise
Hollanda	: 48 Cruise

Aynı NATO toplantısında alınan bir başka karar da, ABD ve SSCB'nin Avrupa'daki orta menzilli nükleer füzelerin sınırlandırılması için görüşmelere başlamalarını öngörüyordu.

Amerikan füzelerinin Batı Avrupa'ya yerleştirilmesini öngören 1979 tarihli NATO kararından sonra Batı Avrupa kamuoyu, yoğun siyasi tartışmalara ve sık protesto gösterilerine sahne oldu. Avrupa'daki siyasi tartışma sürerken, iki süper güç arasında orta menzilli nükleer füzelerin sınırlanması için Cenevre'de başlayan görüşmelerde taraflar **"uzlaşmaz"** tutumlarıyla bu tartışmayı daha da çok körüklüyorlardı. Nihayet, 1983 kasımında ilk Cruise füzeleri İngiltere'ye, İtalya'ya ve Pershing-2'ler Almanya'ya 1985 martı itibarıyla Belçika'ya yerleştirilmeye başlandı. Sovyetler, Cenevre görüşmelerinden çekildi ve Avrupa'daki orta menzilli nükleer füzelerle ilgili tartışma içinden çıkılmaz bir kördüğüme dönüştü.

Buna karşılık ABD'nin Batı Avrupa'ya yerleştirmeye başladığı Pershing-2 ve Cruise füzeleri yalnızca birer nükleer başlık taşıyor. Batı Avrupa'ya yerleştirilmeye başlanan Pershing-2 ve Cruiselerin yanı sıra, Fransa ve İngiltere'nin elinde 162 adet füze bulunuyor.

SSCB, orta menzilli nükleer füzelerin sınırlandırılması kapsamı içine İngiltere ve Fransa'nın elindeki nükleer başlıkların dahil edilmesini isterken, ABD, bu 162 füzenin pazarlık dışı bırakılmasında direniyor.

Nitekim iki tarafın Cenevre'deki son pozisyonlarının da yine bu noktada kilitlenece-ği sanılıyor. ABD Dışişleri Bakanı **George Shultz**'un kasım ayı sonunda Moskova'ya yaptığı ziyaretin ardından orta menzilli nükleer füzelerle ilgili pazarlıkta ABD, Fransa ile İngiltere'nin elindeki toplam 162 füze dışında, füze sayısının 140'ta dondurulmasını öneriyor. Oysa SSCB, ABD'nin Avrupa'ya 1988 yılına kadar yerleştireceği füze sayısını 120'de dondurmasını ve pazarlığa Fransa ve İngiltere'deki füzelerin de dahil edilmesini öngörüyor.

Orta menzilli nükleer füzeler konusundaki en büyük anlaşmazlıklardan birini ise, ateşlendiğinde çok kısa bir sürede SSCB'ye ulaşabilen Cruise ve Pershing-2'lerin Moskova tarafından **"stratejik silah"** sınıfına dahil edilmesi oluşturuyor. SSCB kendi elindeki SS-20 füzelerini ise, ABD'ye ulaşamadığı gerekçesiyle bu sınıfa sokmuyor.

Ayrıca SSCB, olayın başından beri, ABD'nin Batı Avrupa'ya yeni nükleer füzeler yerleştirmesine, kıtada nükleer dengenin zaten var olduğu gerekçesiyle karşı çıkıyor.

Siyasal gözlemcilere göre, orta menzilli nükleer füzeler konusunda, iki ülke arasındaki belirgin görüş ayrılıklarına rağmen, Reagan'la Gorbaçov, zirvede **"geçici"** bir dondurma kararı da alabilirler.

Nitekim, hafta başında Federal Almanya'da yayımlanan **Stern** dergisinin Amerikan Pershing-2 füzelerinin ülke topraklarına yerleştirilmesinin zamanından önce tamamlandığı yolundaki haber, bazı gözlemcilerin dondurma kararını desteklediğini gösteriyor. ABD için ne kadar füze yerleştirirse büyük kâr sayılıyor. □

FÜZELERİN KİMLİK KARTI

CRUİSE FÜZELERİ: Diğer adı Akıllı Füze. General Dynamics firması tarafından yapılan 2500 km menzilli ve bir tek nükleer başlık taşıyabilen bu füzenin en önemli özelliği hedefi vurma yeteneğinin çok yüksek olması. Radara yakalanmama niteliğine de sahip olan Cruiseler, önlerine bir engel çıktığında uçuşlarını değiştirme yeteneğine sahipler. Cruise füzeleri hareket halindeki araçlardan ateşlenebiliyorlar.

PERSHİNG-2 FÜZELERİ: 1600 km menzilli bu füzelerin taşıdığı tek nükleer başlık, Hiroşima'ya atılan atom bombasından kat kat daha güçlü. Federal Almanya topraklarına yerleştirilen Pershing-2'ler ateşlendikten 8 ile 10 dakika sonra Sovyet topraklarını vurabilme yeteneğine sahip. SSCB, çok hızlı hareket eden bu füzeden hayli ürküyor.

SS-4 VE SS-5: SSCB'nin elindeki eski tip orta menzilli füzeleri tek bir nükleer başlık taşıyor. Menzilleri sırasıyla 2.000 ve 3.000 km. Avrupa'da halen 250 dolayında SS-4 ve SS-5 füzesi bulunduğu sanılıyor.

SS-20: Sovyetler Birliği'nin elindeki bu "modern" füzeler 4.500 ile 5.000 arasında menzile sahip. Her birine üç başlık yerleştirilebilen bu füzeler, hareketli araçlardan ateşlenebiliyor. Halen Doğu Avrupa'da 38 adet SS-20 bulunduğu sanılıyor.

ABD-SSCB ilişkilerine toplu bakış

NAZIM GÜVENÇ

Bundan tam tamına 52 yıl önce, dün, yani 16 Kasım 1933'te, ABD ile SSCB arasında normal diplomatik ilişkiler kurulmuştu. Bir başka deyişle, 1917 Ekim Devrimi'nin (yeni takvime göre kasım) üstünden 16 yıl geçmesi gerekmişti ABD yönetiminin ilk sosyalist ülkeyi resmen tanıyışına dek. O ilk on altı yılda, ABD irili ufaklı öteki emperyalist ülkelerle birlikte Sovyetler Birliği'ni yıkmak amacıyla silahlı mücadele de içinde olmak üzere her çareye başvurmuş, ama kesinlikle başarısız kalmıştı. Avrupa ülkeleri, daha 1924'te pes ederek birbiri ardına Sovyetler Birliği'ni resmen tanırken ABD'nin inadı / umudu 1933'e, **Roosevelt**'in 1933 martında başkan oluşuna dek sürmüştü.

Roosevelt'in İkinci Dünya Savaşı yıllarını da kapsayan başkanlık dönemi, ABD-SSCB ilişkilerinin en ılımlı, en olumlu geçtiği yıllar oldu. İki devlet arasında buna yakın derecede iyi ilişkiler bir daha ancak 1970'lerde, ABD'de **Nixon - Kissinger** yönetimi sırasında gerçekleşecekti.

Truman'ın başkan olmasıyla birlikte, ABD-SSCB ilişkileri "soğuk savaş" olarak anılan gergin bir ortama sürüklendi. ABD, tek başına atom bombasına sahipti ve Truman bu fırsatı kaçırmak istemiyordu.

Savaşın son günlerinin yaşandığı bir sırada Roosevelt'in ölümü ve yerine **Truman**'ın başkan olmasıyla birlikte ABD - SSCB ilişkileri **"soğuk savaş"** olarak anılan gergin bir ortama sürüklendi. Hitler Almanyası'na karşı aynı safta savaşmış SSCB ile ABD ve İngiltere'nin zafer kazanılır kazanılmaz yumruk yumruğa gelmeleri, sadece derin siyasal düzen farklılığından ötürü değildi. Bu farktan da öteye, asıl önemlisi, önümüzdeki günlerde **Reagan - Gorbaçov** zirvesinin ana konusunu oluşturacak nükleer silahlara ilk kez o yıl, yani 1945 yılında, ABD'nin sahip olması ve 8 Nisan 1945'te Hiroşima üzerinde **"başarıyla"** ilk atom bombasını patlatmış bulunmasıydı temel neden. On beş gün sonra Truman'a, Sovyet Dışişleri Bakanı **Molotov**'u o güne dek hiç duymamış olduğu bir üslupla, son derece kaba bir dille tehdit etme gücü veren de bu atom bombasıydı. Çünkü bu olağanüstü silaha o tarihte bir tek ABD sahipti ve Truman fırsatı kaçırmak istemiyordu.

Ardından **Churchill**'in **"demir perde"** suçlaması geldi. Soğuk savaşın başlangıcı olarak yorumlanan konuşmasında Churchill, Truman'ı SSCB ile ipleri tamamen koparmaya itiyordu. Çok doğal. Çünkü Roosevelt döneminde zaman zaman yalnız kalmıştı İngiltere. ABD Başkanı, **"İngiliz sömürgeciliği"**ni suçlamakta **Stalin**'le birçok kez paslaşmıştı. İngiliz sömürgelerini ABD nüfuzu altına sokmayı öngören Roosevelt politikasının sürmemesi, ABD - SSCB ilişkilerinin olabildiğince gergin olmasına bağlıydı...

Sonuç olarak, dünya uzun yıllar sürecek bir soğuk savaş dönemine girdi. Savaştan 20 milyon ölü vererek ve yıkıntı halinde çıkmış Sovyetler Birliği, tepesinde bir kılıç gibi asılı Amerikan atom bombasının tehdidi altında varlığını sürdürdü. Artık güçler dengesi hesabına yepyeni ve belirleyici bir etken daha katılmıştı: Atom bombası.

Birkaç yıl sonra, ABD yöneticilerinin beklemedikleri derecede erken bir tarihte, 1949 eylülünde, Sovyetler Birliği de atom bombası yapmayı başardı. Silahlanma yarışı artık klasik silahlardan nükleer silahlara kaymış ve iki ülke, ABD ile SSCB, gitgide öteki yarışçılardan kopmuşlardı. Gerçi zamanla İngiltere, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti de nükleer silahlara, kıtalararası füzelere sahip ülkeler arasına girdiler, ama ABD ve SSCB kendilerine **"süper"** sıfatı yakıştırılacak derecede her bakımdan güçlenince, öteki devletlere silahlanma yarışında tur bindirdiler. Günümüzde iki süper devletin ellerindeki nükleer başlıklı füzeler binlerle sayılırken, öteki üç devletinkiler ancak yüzlerle ifade ediliyor.

Stalin

Soğuk savaşa öncülük eden Truman olmuştu; bitmesine öncülük eden de **Kennedy** oldu. Dünya pazarları artık canlanmış, büyüyen kapitalist ekonomiye dar gelmeye başlamıştı. Pazarı genişletmek için ise ilkin Doğu - Batı gerginliğini azaltmak gerekliydi. Bunun bilincindeki Kennedy, Küba bunalımına rağmen **Kruşçev**'e barış elini uzattı. SSCB ise zaten daha **Lenin** döneminden beri **"barış içinde birlikte yaşama"** politikasını savunup duruyordu. Kruşçev'in bu politika uyarınca yıllardır Batıya yakınlaşma çabaları ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin şimşeklerine hedef olmuştu.

Sovyet politikası, Brejnev döneminde de değişmedi. Ama ABD'de **Johnson**'ın yerini Nixon'ın almasıyla iki ülkenin ilişkilerinde belirgin bir düzelme görüldü. Çünkü bir yandan dünya çapında yükselen ve önemli zaferler kazanan antiemperyalist kurtuluş savaşları ABD'nin gücünü ciddi biçimde kemirirken; öbür yandan, SSCB silahlanma alanında önemli atılımlar gerçekleştirmiş ve nükleer silahlarda ABD'ye yetişmişti. Öyle ki artık iki ülke arasında silah alanında ilk kez eşitlik, denge kurulmuştu. Bu yüzden Roosevelt'ten yıllar sonra SSCB'ye **"eşit"** gözle bakan ikinci ABD Başkanı, Nixon oldu. **"Atom bombasından da tehlikeli"** diye nitelenen ulusal kurtuluş savaşları, Uzak Asya'dan siyah Afrika'ya, Ortadoğu'dan Latin Amerika'ya emperyalizmi hallaç pamuğu gibi atıyordu. Toprak kaymasını bir yerde durdurabilmek ve dünyayı yeniden paylaşmak için iki süper gücün uzlaşması gerekliydi. Güç durumda olan taraf ABD olduğu için gayret de öncelikle ona düştü.

Çin'i tanımak, SSCB ile SALT görüşmelerini başlatmak, Vietnam, Laos ve Kampuçya'dan çıkmak, Sovyetler'in yıllardır istediği Helsinki Antlaşmasını imzalamak... gibi daha önceleri düşünülemeyecek ödünler verdi ABD. O yıllarda (70'lerin ilk yarısı) yani **"yumuşama"** olarak nitelenen dönemde, ABD Dışişleri Bakanı Kissinger'ın Başkan Nixon ve **Ford**'u bile zaman zaman gölgede bırakacak denli ön planda gözükmesi ve belirleyici bir rol oynaması da; **"zirve diplomasisi"**, **"mekik diplomasisi"** gibi yeni bir siyaset üslubunun biçimlenmesi de Kissinger'in kişisel yeteneklerinden çok, yukarda özetlediğimiz durumun bir sonucu olsa gerektir. Koşullar gerekli adamı yaratmıştı

Buna karşılık, 1970'lerin ikinci yarısından başlayarak ve giderek hızlanan bir tempoda ABD-SSCB ilişkileri yeniden gerginleşme sürecine girdi. Güneydoğu Asya'daki bozgunun ardından Angola'da, Mozambik'te uğranılan yenilgiler, İran'ın

Truman

"düşmesi" ve ABD'de bir yılgınlık yelinin esmesi, müttefik ülkelerde ABD'ye güvensizlik duyulmaya başlaması... tepkisini doğurmakta gecikmedi. Yeniden soğuk savaş günlerini anımsatan bir üslupla yürüttüğü seçim kampanyası sonunda başkan olan **Carter** ve özellikle ondan sonra başkan seçilen **Reagan** dönemlerinde ABD yeni bir emperyalist strateji uygulamaya koyuldu.

Bu yeni stratejinin özünde: 1) SSCB'nin ABD ayarında bir süper - güç **olmadığı**; 2) özellikle Doğu Avupa'nın SSCB'nin dokunulmaz nüfuz alanı **olmadığı**; 3) Çin'in, SSCB'ye karşı bir şantaj etkeni olarak kullanılabilecek bir doğal müttefik olduğu... inancı yatmaktadır.

Kuşkusuz, ABD'nin böyle bir stratejiyi benimsemesinde SSCB'nin durumunun da rolü olmuştur. Çünkü gerçekten de yetmişlerin ikinci yarısından başlayarak Sovyet ekonomisi ciddi tekleme belirtileri göstermiştir. Uzun sürmüş Brejnev döneminde, ülke askeri planda ABD'ye yetişmişse de bu, toplumsal planda, ister istemez pek çok gereksinimin geriye itilmesi pahasına olmuştu. Ama bu **"tereyağı yerine top"** siyasetinin hakli gerekçeleri bulunsa bile ekonomiye bindirdiği yük bir noktadan sonra giderek taşınmaz, ya da daha zor taşınır hale geldi...

Sonunda ABD çevreleri: **"Günümüzde iki süper güç var. Ama hep biri öbüründen bilgisayarlar, makine yapan makineler, fabrikalar, hatta buğdayımı bile alıyor"** der oldular. Ardından siyasal taarruz başladı. SSCB'yle ticarete kısıtlamalar getirilmesi, **"insan hakları"** kampanyasına iki yüzlüce hız verilmesi, papalık koltuğuna tarihte ilk kez bir Polonyalıyı oturtarak koyu katolik Polonya'da bu yoldan kışkırtıcı faaliyetlere girişilmesi, Yalta Antlaşmasını yürürlükten kaldırmaya yönelik propaganda başlatılması, Çin ile ilişkilerin sıklaştırılması... uluslararası ilişkilerde **"yumuşama"**nın da sonu oldu.

Emperyalist ekonominin yapısı gereği, silahlanma harcamaları ABD ekonomisine canlılık getirirken, SSCB'nin geri kalmamak çabası içinde silahlanma giderlerini arttırması Sovyet ekonomisini bunalıma itiyor.

Öte yandan, Sovyetler Birliği'nin, Brejnev'in son zamanlarında, Nixon'la dünyayı paylaşma rehavetinden kurtulmadan Afganistan'ı işgal etmesi, bir anda Carter yönetimine zaten aradıkları bir fırsatı verdi. Kurtuluş savaşları, emperyalizmi zayıflatır ve bunun kaçınılmaz bir yan etkisi olarak SSCB'ye yardımcı olurken, barışçı, bağlantısız bir ülkenin **"Davet aldık"** gerekçesiyle düpedüz işgali, elbetteki ters tepecekti.

Bu ortam içinde Reagan, rahatça muazzam bir silahlanma programını yürürlüğe koyabildi. Üstelik emperyalist ekonominin askercil yapısı gereği silahlanmaya yapılan harcamalar ABD ekonomisine canlılık getirirken, SSCB'nin geri kalmamak çabası içinde silahlanma masraflarını daha da arttırmak gereğini duyması, Sovyet ekonomisinin bunalımını arttırdı ve arttırmakta. Kaldı ki ABD'nin hedeflerinden biri de bu.

Ne var ki, tarihin diyalektik gidişi iki yeni gelişmeyi ortaya çıkardı: 1) ABD'de, bütçe açığı göze alınarak gerçekleştirilen silahlanma harcamalarını, aynı tempoda sürdürmenin zaten iç ve dış borç içinde yüzen ülkeyi muazzam bir iflasla karşı karşıya bırakma tehlikesi başgösterdi. 2) SSCB'de, Gorbaçov, ülkeyi bunalımdan çıkartmak ve uluslararası kamuoyunda yeniden saygınlığına kavuşturmak üzere temposu ve kapsamı gitgide büyüyecek gibi gözüken bir **"yenilenme"** hareketi başlattı. İçerde kağşamış yapı değiştirilmeye başlanırken, dışarda da barış taarruzuna geçildi.

Bütün bunlara **Thatcher** ve hatta hatta Çin'in bile artık eskisi kadar saldırgancа ve anti-Sovyet bir politika izlemeyi boşlamaları eklenince, Başkan Reagan, yıllardır yaşnaşmadığı bir adımı atmak durumunda kaldı: Sovyet lideriyle bir zirve toplantısında buluşmayı kabul etti.

Kuşkusuz Cenevre zirvesinden bir anda mucizeler beklemek yanlış olur. Ama iki süper gücün ilişkilerinin nasıl bir süreçten geçip Cenevre'ye vardığı dikkatle gözlemlenirse, ABD ile SSCB'yi yeniden uzlaşmaya iten nesnel etkenlerin hiç de azımsanmaması gerektiği ve geçenlerde Sovyet yöneticilerden **Zamyatin**'in **"Hiç bu kadar kötü olmamıştı"** dediği iki ülke ilişkilerinde, giderek bir düzelme beklemenin yersiz bir iyimserlik olmadığı söylenebilir. □

eski - yeni çizgiler

Metin ŞANLI

1945 yılında İstanbul'da doğdu. Karikatüre ilkokuldayken, okulun duvar gazetesinde başlayan Şanlı, sonraki yıllarda Papağan, Akşam, Ustura, Akbaba dergi ve gazetelerinde çizdi. Bir süre çizgifilm çalışmaları da yapan Metin Şanlı, 1969 yılında öldü.

arşiv konuşuyor

Küba krizi

1961 ve 1962 yılları arasında Sovyet lideri Kruşçev ve ABD Devlet Başkanı Kennedy büyük bir güç denemesine giriştiler. 1961 haziranında Berlin sorunu nedeniyle Viyana'da bir araya geldiler, fakat bir anlaşma olmadı. Berlin Duvarı'nın inşasıyla artan bunalım daha sonraları Sovyetler'in, Doğu Almanya'yla barış antlaşması imzalamaması sonucu hafifledi. Kore savaşından sonraki en büyük bunalım ise, 16 Ekim 1962'de Kennedy'ye Küba'daki füze üslerinin hava fotoğraflarının gösterilmesiyle başladı. Amerikan yetkililerinin yaptıkları açıklamalara göre bu üslerden ABD ve Batı yarı küresine saldırı yapılabilirdi. Kennedy, 22 ekimde yaptığı dramatik bir radyo - televizyon konuşması ile Küba'yı hava ve deniz karantinasına aldıklarını açıkladı. Bunun anlamı ABD'nin Sovyet gemilerini durdurması ve araması demekti. Hafta boyunca bütün dünya bir nükleer savaş tehdidini ve gerginliğini yaşadı. 28 ekimde, Kennedy ile Kruşçev arasındaki nota teatisi ve Sovyetler'in, Küba'da bulunan füzeleri sökerek geri çekeceğini açıklamasıyla kriz sona erdi. Fotoğrafta, Kruşçev ve Kennedy 1961 haziranında Viyana'da. Yanda üstte Kennedy, radyo - TV konuşmasını yaparken, yan altta ise Küba krizi sırasında bir Sovyet yük gemisi ve onu izleyen ABD savaş gemisi.

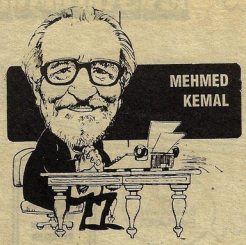

Şairin Dediği Gibi...

Amerikalı büyük şair *Walt Whitman* gibi, *"Demokrasi, her şeyden önce demokrasi"* derken kimi çevreler, *"Yahu, senin başka işin gücün yok mu?"* diye soruyorlar. Soruyu soranlar haklıdırlar, demokrasiden başka sorunumuz yok. Gerçi Avrupa'nın birçok ülkesinde demokrasi bir araçtır. Ama, nidelim ki sık sık yitirdiğimizden demokrasi bizim için başlıca amaçtır. Demokrasiyi bir kez engellerinden arındırarak araç biçimine dönüştürsek çok şeyleri çözümlemiş olacağız. Demokrasi sivil rejim demektir. Demokrasiyi yerine oturtabilsek, askeri darbelerden de kurtulacağız. Baksanıza darbecilerin anılarına, üç beş kişi biraraya geldiklerinde hep onu düşünürlermiş. Bunda salt darbecilerin suçlanması yok, demokrasi gerçekleştirmek için gelen sivil yöneticilerin de suçu var.

Bayar - Menderes ikilisi demokrasiyi doğru dürüst, yöntemine uygun işletseler darbe gelir miydi? 12 Marta, *Demirel*, demokrasiyi işletse olur muydu? En sonda iki lider demokrasiyi şöyle ucundan tutsalar, şimdi yitirmiş olur muyduk?

Yitiriyor, sonra arıyoruz, işte suç burda!.. Elinde iken şunu yitirmesene a mübarek!...

Gene soruyoruz? Demokrasi var mı, yok mu? Batı standartlarına göre bakıldığında ülkemizde demokrasi yoktur. Batılılar yoktur derler, bizim şimdiki demokrasiden memnun yöneticiler ise var derler. Batılı siyasetçilerle, bizim demokrasiden memnun siyasetçilerimiz tartışır dururlar. Var mı, yok mu? Her şeyi Batıdan aldığımıza göre, onlar mı bilecekler demokrasinin varlığını yokluğunu, bizimkiler mi bilecek? Elbette onlar bilecek, dersek kızarlar... Bilmezler dersek bizim işimize gelmez. Demokrasi bütün yetkinliği ile gelinceye değin tartışıp durulacak...

Bizde bu çekişme Meşrutiyet döneminden beri vardır. Kimi aydınlar Meşrutiyet isterlerdi, padişahçı aydınlar da karşı çıkarlardı. *Abdülhamit'ten* bu yana bu çekişme çok uzun sürdü, otuz yılı aşkın. Padişah, halk henüz Meşrutiyet'i kullanacak durumda değil diye erteliyordu, aydınlar da buna karşı çıkıyorlardı. Aydınlar hem askerdi, hem sivil. Sonunda aydınlar baskın çıktılar, Meşrutiyet'i zorla ilan ettiler. Bu iş Cumhüriyet'e değin geldi. Cumhuriyet'i de aydınlar ilan ettiler. Siviller ve askerler arasında karşı çıkanlar oldu. Hep ileriye ve çağa dönük olanlar bu çekişmeleri kazandılar.

Demokrasi için de benzer şeyler söyleyeceğiz. Demokrasiyi de ileriye dönük aydınlar istediler, çekiştiler, sonunda elde ettiler. Ama bir çakışma var. Demokrasiyi kurar gibi olduktan sonra gördük ki, bazı kişiler bunu yozlaştırdılar. Bayar - Menderes ikilisinin becerisi bu yozlaştırmadır. 1965 seçimlerini tek başına kazananın da becerisi yozlaştırmadır.

Şimdi Batılılar diyorlar ki, sizde demokrasi yok. Neden yok diye üstünde durmuyoruz da, niçin böyle söylüyorsunuz diye kızıyoruz. Bağırıp çağırıyoruz, onları kötülüyoruz. Sanırım yaptığımız en yanlış işlerden biri de budur. Kulak verecek yerde zılgıt çekmek!.. Neden böyle oluyor? Demokrasiyi yeterince içine sindiremiyenler var da ondan... Eğer demokrasiyi yeter derecede içlerine sindirebilseler karşı çıkarlar mı, arka çıkarlar. Ekonomiyi düzeltmeye kalkıştıkları gibi, demokrasiyi de düzeltmeye kalkışırlar. Öyle yapmıyorlar, ekonomide Batılıyla el ele veriyorlar da, iş demokrasiye geldiğinde yan çiziyorlar.

Sizde demokrasi yok diyorlar.

Özgürlüklere bakalım, yargılamalara bakalım, hapishanelere bakalım, baskılara askılara bakalım... Böyle bakarsak görürüz ki, bizdeki demokrasiyi onarmak gerekir.

İşi, demokrasiden yana olanlara değil, demokrasiden yanaymış gibi görünenlerin eline vermişiz, bir türlü kurtulamıyoruz. Kurtulmak için, "Demokrasi, her şeyden önce demokrasi" diyip duruyoruz.

Anlatabildik mi? □

insanlar...

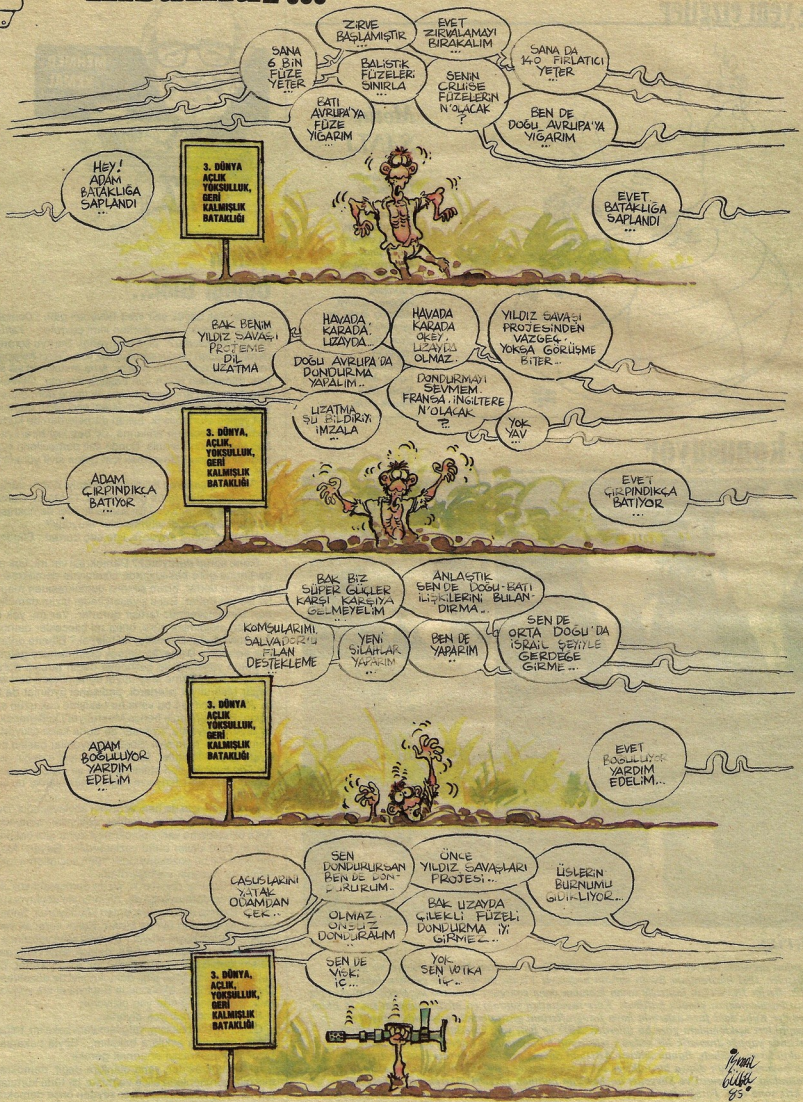

İsmail Gülgeç